

MALMÖ HÖGSKOLA

Globala politiska studier

”I am Dublin”

**OM ENSAMKOMMANDE FLYKTINGBARNNS
ERFARENHETER AV EU:S FLYKTINGPOLITIK**

EMMA SÖDERMAN

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Anna Lundberg som stöttat mig genom hela uppsatsarbetet. Det har bitvis varit känslomässigt tungt, men också innehållt många stunder av glädje. Annas tro på mig och övertygelse om att jag skulle klara av det har varit avgörande.

Jag är oerhört tacksam för att deltagarna i studien delat med sig av sina berättelser, utan deras tillit och öppenhet hade studien inte varit möjlig att genomföra.

Till sist vill jag tacka Hannes Forsgård för helhjärtat stöd, stort tålamod och en noggrann korrekturläsning.

Malmö den 23:e augusti 2010.

Abstract

The thesis is focusing on the issue of unaccompanied children living in Sweden under threat of deportation to Malta as well as children who have been transferred to Malta. The Swedish Migration Board defines the children who participate in this thesis as case subjects¹ in accordance with the Dublin Regulation². In cooperation with the children in question, it is the purpose of the thesis to spread awareness of the everyday lives of the children living in Sweden under threat of deportation as well as the everyday lives of the children deported to Malta. Inspired by an intersectional perspective, the thesis aims to make the children visible as actors in the everyday life. The foremost value of the intersectionality lies in its correlation between power and inequality and the individual's ability to act as a subject within the framework of our society, institutional practices and prevailing ideologies. Through an intersectional perspective, the world is seen as divided into categories, which are produced and reproduced in power relations. The thesis also contains a comparison of the situation of the children in Sweden and Malta. The comparison provides a deeper insight by relating the children's situations to each other. A further aim of the thesis is to make a change by for instance working for an increased recognition of and institutional arena for marginalized groups. A fundamental part of the thesis is the notion that the author and the children create knowledge through collaboration. The children have for instance contributed to the knowledge production by taking pictures of their everyday life.

The children's escape and what they left behind are always with them in their everyday lives, whether in Sweden or Malta. As a consequence of the exposed housing and social situation, the children in Malta are naturally faced with greater difficulties in their everyday lives than the children in Sweden even though the former, unlike the children in Sweden, hold temporary residence permits. The thesis highlights the fact that despite the different conditions in their everyday lives, the children show similar coping strategies within a very limited scope for manoeuvre. The stories and experiences told by these children convey that their fundamental rights are violated as a consequence of the harmonization of EU refugee policies. This clearly demonstrates the need for a stronger advocacy to make the voices of the children heard in discussions on the EU refugee policy.

¹ Case subject refers to that the fingerprints of the child have been found in the joint data base Eurodac which reveals that the child applied for asylum in another EU country. The application should therefore be examined there (European Migration Network 2008).

² The Dublin Regulation is a binding measure of European Community law which determines the first EU country which the asylumseeker arrives to as responsible for examining the application. If the asylumseeker seeks asylum in another EU country she/he will be transferred back to the first country.

Sammanfattning

Uppsatsen fokuserar på ensamkommande barn i Sverige som lever under hot om avvisning till Malta, samt på ensamkommande barn som blivit överförda till Malta. Barnen som deltar i uppsatsen är av Migrationsverket avgjorda som dublinärenden³ i enlighet med Dublinförordningen⁴. Syftet med uppsatsen är att tillsammans med barnen skapa kunskap, om barnens vardagsliv här i Sverige under avvisningshot, och om barnens vardagsliv på Malta som avvisade. Det handlar om att synliggöra barnen som aktörer i vardagen vilket är inspirerat av ett intersektionellt perspektiv. I uppsatsen återfinns intersektionalitetens främsta värde i dess koppling mellan makt och ojämlikhet och individens möjlighet att agera som subjekt inom ramen för samhällets strukturer, institutionella praktiker och rådande ideologier. Genom ett intersektionellt perspektiv förstås världen som uppdelad i kategorier, vilka produceras och reproduceras i maktrelationer. Uppsatsen innehåller även en jämförelse av situationen för barnen i Sverige respektive på Malta. Jämförelsen ger fördjupad kunskap genom att relatera barnens situationer till varandra. En vidare ambition med uppsatsen är viljan att förändra, vilket inbegriper att arbeta för ett ökat erkännande och institutionellt utrymme för marginaliserade grupper. Uppsatsen genomsyras även av en syn på kunskap som något som skapas av författaren och barnen *tillsammans*, och barnen har bland annat deltagit i kunskapsproduktionen genom att fotografera sin vardag.

Gemensamt för barnens vardag i Sverige respektive på Malta är att flykten och vad de lämnat bakom sig alltid finns med dem. Till följd av barnens utsatta boende- och sociala situation är villkoren i vardagen svårare för barnen på Malta, även om de, till skillnad från barnen i Sverige, har tillfälliga uppehållstillstånd. Uppsatsen synliggör att trots barnens skilda villkor i vardagen är deras strategier inom ramen för ett begränsat handlingsutrymme liknande. I barnens berättelser framkommer att deras grundläggande rättigheter kränks till följd av harmoniseringen av EU:s flyktingpolitik. Det visar på behovet att arbeta för att stärka barns röst i diskussioner om EU:s flyktingpolitik.

³ Med Dublinärende menas att barnets fingeravtryck hittats i den gemensamma databasen Eurodac vilket visat att barnet sökt asyl i ett annat EU-land och därför enligt Dublinförordningen ska få sin asylansökan prövad där (European Migration Network 2008).

⁴ EU-direktiv som gör gällande att det första landet en asylsökande anländer till, inom EU, är skyldig att pröva asylansökan. Om en asylsökande sedan söker asyl i ett annat land ska hon/han skickas tillbaka till det första landet för att få sin ansökan prövad där.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
2. SYFTE OCH UTGÅNGSPUNKTER	2
3. FRÅGESTÄLLNINGAR	3
4. ETISKA ÖVERVÄGANDEN	4
5. DISPOSITION	5
6. TEORETISKA OCH METODOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER	5
Teoretiska utgångspunkter	5
Konstruktionen av nationalstaten och Europa genom migration	7
Ett intersektionellt förhållningssätt till kategorier	8
Metodologiska utgångspunkter	9
Viljan att förändra	11
Att ge röst åt barn på flykt	12
Jämförelsen	13
Tillvägagångssätt	14
Studien i Sverige	15
Studien på Malta	15
Beskrivning av deltagarna	16
Barnen i Sverige	16
Barnen på Malta	17
7. KORT OM DUBLINFÖRORDNINGEN OCH BARNETS BÄSTA	18
8. BARNENS BERÄTTELSE	19
Flykten och det jag lämnade	19
Flykten	20

Heimlandet och familjen	22
Hur jag flydde och det jag lämnade finns alltid med mig	23
Vardagens villkor	24
Malta	24
Boende.....	24
Ekonomi.....	25
Rasism.....	26
Sverige	27
Boende.....	27
Ekonomi.....	28
Som vilken tonåringen som helst...fast ändå inte	29
Strategier inom ramen för ett begränsat handlingsutrymme	31
Att inte tänka för mycket	31
Vännerna, den nya familjen	33
Framtiden	34
 9. SLUTDISKUSSION	 36
 10. EFTERORD – ETT LIV PÅ FLYKT	 38
 11. LITTERATURLISTA	 39

1. Inledning

Följande studie ämnar fokusera på ensamkommande flyktingbarn som avvikit från sina boenden då de hotas av överföring till Malta i enlighet med Dublinförordningen⁵, samt på ensamkommande barn som blivit överförda till Malta. Det handlar i första hand om att ge röst åt barn som det talas mycket om, men som sällan ges utrymme att tala själva.

Barn på flykt som av olika anledningar förlorat eller skilts från sina föräldrar/vårdnadshavare benämns ensamkommande eller separerade⁶. Antalet ensamkommande barn som avgjordes vara Dublinärenden har ökat från 60 barn år 2008, till 166 ärenden fram till 5e augusti i år (Migrationsverkets presstjänst).

Ensamkommande barn som lever under hot om avvisning kan ses som offer för en restriktiv flyktingpolitik i Europa i Sverige. Tillvaron som avvisningshotad innebär många begränsningar i vardagen, barnen måste flytta från det boende där de skapat sin första tillvaro, kan kanske inte fortsätta spela i fotbollslaget, eller fortsätta i samma skola. För barn som enligt Dublinförordningen överförs till Malta innebär överföringen ett uppbrott från den vardag de lyckats skapa här, tillbaka till en oviss framtid på Malta.

Genom mitt engagemang i Asylgruppen (en ideell flyktingrättsorganisation i Malmö) har jag mött många människor som levt under hot om avvisning. Detta är människor som ofta sedan tidigare är traumatiserade och att leva under avvisningshot utgör en extrem påfrestning som innebär en begränsning av deras handlingsutrymme. Att jag befinner mig nära det fält jag utforskar är en styrka då jag har stor förståelse av konsekvenserna av EU:s flyktingpolitik för enskilda människor. Kännedom om fältet är dessutom en förutsättning för etableringen av kontakter med barn både i Sverige och på Malta eftersom det är svårt att genom konventionella kanaler få kontakt med

⁵ EU-direktiv som gör gällande att det första landet en asylsökande anländer till, inom EU, är skyldig att pröva asylansökan. Om en asylsökande sedan söker asyl i ett annat land ska hon/han skickas tillbaka till det första landet för att få sin ansökan prövad där.

⁶ *Ensamkommande barn* definieras enligt FN:s barnrättskommitté som barn som blivit separerade från båda föräldrarna och andra släktingar, och som inte tas omhand av en vuxen som enligt lag eller sed är ansvarig. *Separerade barn* definieras som barn som separerats från sina föräldrar, eller från tidigare vårdnadshavare, men inte nödvändigtvis från andra släktingar. Denna kategori kan därför inkludera barn i sällskap av vuxna familjemedlemmar (FN:s barnrättskommitté General Comment No. 6 2005). Andra begrepp såsom barn utan legal vårdnadshavare (European Migration Network 2009) används också. För enkelhetens skull använder jag mig i uppsatsen av termen ensamkommande barn.

människor som är avvisningshotade i Sverige. Vidare kan mitt engagemang och min förförståelse av frågan hjälpa mig att få legitimitet i förhållande till barnen.

Uppsatsen är högst aktuell då både antal ensamkommande barn, och antal ensamkommande barn avgjorda som Dublinärenden, ökat markant under senare år (Andersson m. fl. 2010: 12). Vidare finns det i dagsläget lite forskning om ensamkommande barn generellt och ensamkommande barn i relation till Dublinförordningen i synnerhet⁷.

2. Syfte och utgångspunkter

Uppsatsen syftar till att tillsammans med barnen skapa kunskap om deras vardagsliv under avvisningshot i Sverige. Genom att följa barn som överförts till Malta enligt Dublinförordningen och tillsammans med dem skapa kunskap om deras situation som avvisade belyser uppsatsen konsekvenserna av svenska myndigheters beslut utanför Sveriges gränser. Vidare görs en jämförelse mellan Sverige och Malta vilken syftar till att, utifrån ett intersektionellt perspektiv, analysera likheter och skillnader gällande vilka konsekvenser EU:s flyktingpolitik har för barnen.

En vidare ambition med uppsatsen är *viljan att förändra*, vilket inbegriper att arbeta för ett ökat erkännande och institutionellt utrymme för marginaliserade grupper genom att ta utgångspunkt i ett kritiskt perspektiv på världsordningen (de los Reyes, Mulinari 2005: 41-42). I barnens situation både i Sverige och på Malta, är handlingsutrymmet för förändring oerhört begränsat. Varken jag eller barnen kan ändra barnens status i Sverige som avvisningshotade, men tillsammans kan jag och barnen hitta strategier som kan stärka dem i vardagen. Tillsammans har vi gått och boxats, spelat fotboll och i barnens begränsade tillvaro, där oro och ovisshet är ständiga komponenter, blir detaljerna viktiga. Gällande barnen som blivit överförda till Malta är utrymmet för förändring än mer begränsat, bland annat på grund av barnens utsatta boende- och sociala situation. På Malta har viljan att förändra manifesterats genom att lyssna på och synliggöra barnens berättelser. Vidare genomsyras uppsatsen av en syn på kunskap som något som skapas av mig och barnen *tillsammans*.

Synliggörandet av barnen som aktörer är inspirerat av ett intersektionellt perspektiv. De los Reyes och Mulinari ser intersektionalitetens värde främst i utvecklandet av ett teoretiskt perspektiv som kopplar makt och ojämlikhet till individens möjlighet att agera som subjekt inom ramen för samhällets strukturer, institutionella praktiker och rådande ideologier (de los Reyes, Mulinari 2005:

⁷ Sökning i databaserna JSTOR och EBSCO på ämnesorden *unaccompanied children/minors AND Dublin Regulation* gav noll träffar.

16). För mig innebär detta en förståelse av barn som generellt underordnade i samhället. Dock inte en förståelse av barn som offer, barn är subjekt som agerar och mobiliserar resurser inom ramen för sin samhällsposition (de los Reyes SOU 2006:37: 12,13, O'Connell Davidson, Farrow 2007, Andersson m.fl. 2010: 23). Ensamkommande barns positioner kan analyseras utifrån processer av rasifiering i konstruktionen av kategorier såsom *avvisningshotad*, *avvisad* med flera. Utifrån ett intersektionellt perspektiv förstås världen som uppdelad i kategorier, vilka produceras och reproduceras i maktrelationer (de los Reyes och Mulinari 2005). Dock ska poängteras att studien inte begränsas till att analysera barnens vardag utifrån exempelvis ras/etnicitet, avvisad, avvisningshotad med flera, vardagen innebär mer än att vara offer för Sveriges flyktingpolitik.

Det föreligger en spänning inom intersektionella perspektiv, mellan att erkänna vikten av maktstrukturer och reproduktionen av dessa, samtidigt som individens aktörsskap inom samma maktstrukturer betonas. Uppsatsen hanterar denna spänning genom att se att varje relation med varje barn är unik, samtidigt som det i barnens berättelser finns gemensamma nämnare. Dessa tjänar som utgångspunkt för en analys där en mer allmän dimension av barnens vardag framträder, vilken kan analyseras i ljuset av europeisk flyktingpolitik. På så sätt bidrar både det individcentrerade och det strukturellt orienterade perspektivet till en djupare förståelse. Ambitionen är att studier av sådan karaktär på detta sätt kan bidra till en teorigenerering som samtidigt är mycket verklighetsnära (Lundberg 2010: 126).

Uppsatsen behandlar således två nivåer, vilka i allra högsta grad är sammankopplade. Den ena nivån är barnens vardag. Genom att ta utgångspunkt i vardagen ämnar studien ta tillvara på och synliggöra den komplexa verklighet som i forskning tenderar att hamna i skymundan av mer strukturella analyser. Den andra nivån handlar om att utifrån ett intersektionellt perspektiv och utifrån barnens erfarenheter kunna dra slutsatser om det allmänna, strukturella och institutionella, till exempel om europeiseringen av flyktingpolitiken.

3. Frågeställningar

Utifrån mitt syfte att synliggöra barn som är avvisningshotade, och barn som blivit avvisade enligt Dublinförordningen, samt utgå ifrån barnens aktörskap, har följande frågeställningar formulerats:

- Vad blir viktigt för barnen i vardagen?
- Vilka strategier har barnen för att klara vardagen?
- Hur kan barnens berättelser förstås utifrån ett intersektionellt perspektiv?

4. Etiska överväganden

Att genomföra en fältstudie är en personlig erfarenhet. Känslor och intuition är sammanvävda med och oskiljaktiga från processen (Madison 205: 8). Som framgår av följande fältanteckningar fanns det en stor känslomässig närvaro i mötena med barnen, vilket enligt min mening varit en förutsättning för att jag skulle få tillgång till berättelserna.

Det knöt sig fullständigt i magen på mig. Det kändes så fruktansvärt surrealistiskt att sitta där i ett tält, ihopklämda i en våningssäng och prata svenska. Det är svårt att beskriva, men jag kände sådan stor sorg i hjärtat, som kramp, för att han blivit tillbakaskickad. Jag tror inte att det märktes, men jag kände att jag var nära att börja gråta där och då (samtal 2010-05-01 med en 15-årig pojke).

Ovanstående skrev jag efter första gången jag träffade Abdullah. Han berättade för mig om Sverige, om sin god man, om sin lärare, och visade mig sina biblioteks- och gymkort. När jag träffade Abdullah hade han varit tillbaka på Malta i tre månader och bodde i ett av tälten i flyktinglägret i Hal Far.

Närvaro och öppenhet är något som karaktäriserat mötena med alla deltagarna i studien. Barnen jag mötte fick se mig som jag är, som student, som medmänniska och som aktivist. Jag har upplevt att mitt engagemang och min kunskap om fältet gett mig legitimitet i förhållande till barnen. Att jag varit öppen både med mina känslor inför det jag upplevde i mötet med dem, samt varit öppen med vem jag är, har bidragit till att mötena präglats av förtroende och tillit. Som forskare är vi inte enbart subjekt, utan vi är subjekt i dialog med den andre:

Communion with an Other brings the self more fully into being and, in doing so, opens you to know the other more fully (Madison 2005: 9).

Hur första kontakten med barnen togs skiljer sig åt mellan deltagarna på Malta och deltagarna i Sverige. I Sverige hade jag möjlighet att initialt gå genom barnens kontaktpersoner och be dem fråga barnen om de skulle vara intresserade av att medverka i min studie. När jag sedan träffade barnen berättade jag om min uppsats och frågade barnen igen. Gällande barnen på Malta berättade jag vid vår första kontakt om min uppsats och frågade om de ville medverka. De som ville medverka tog sedan kontakt med mig. Under studiens gång har jag vid upprepade tillfällen berättat om mitt uppsatsarbete, samt betonat att de bara träffar mig om de vill och att de när som helst kan avsluta kontakten med mig. Vidare har jag vid upprepade tillfällen betonat att studien inte på något sätt påverkar deras ärende hos Migrationsverket i Sverige, eller hos myndigheterna på Malta. Flertalet gånger har jag också betonat att jag som person inte heller kan påverka deras ärende, varken positivt eller negativt.

Inför fältstudierna funderade jag över om ett deltagande i studien kunde innebära negativa konsekvenser för barnen. Gällande barnen i Sverige som är under hot om avvisning, och således efterlysta av polisen, har jag dels diskuterat med deras kontaktpersoner, dels utgått från mina tidigare erfarenheter av kontakter med avvisningshotade. Innan studien inleddes har jag således försäkrat mig om att en kontakt med mig inte skulle innebära en ökad risk för avvisning till Malta för barnen.

På Malta har jag frågat barnen huruvida det skulle innebära något negativt för dem, exempelvis i förhållande till personal eller vakter i de öppna lägren, att ses tillsammans med mig. Ett av barnen ville inte att vi träffades i lägren på grund av att han inte ville bli sedd av personalen tillsammans med mig. I övrigt sa barnen vid ett flertal gånger att det inte innebar något negativt för dem att träffa mig. Jag rapporterade till vakterna i lägren när jag kom och när jag gick, i övrigt hade de inte insyn i vem eller vilka jag träffade och pratade med.

I studien garanteras barnen fullständig anonymitet. Jag har ändrat namn och i vissa fall även detaljer och platser i syfte att läsare inte ska kunna identifiera barnen.

Till sist har jag och min handledare löpande fört diskussioner om etiska överväganden i konkreta situationer.

5. Disposition

Efter dessa inledande kapitel följer en del där teoretiska och metodologiska utgångspunkter redovisas. Kapitlet beskriver även fältstudiens tillvägagångssätt och deltagare. Därefter följer ett kort avsnitt om Dublinförordningen och barnkonventionens princip om barnets bästa. Redovisningen av barnens berättelser uppdelade i tre övergripande teman; *Hur jag flydde och det jag lämnade finns alltid med mig*, *Vardagens villkor* och *Strategier inom ramen för ett begränsat handlingsutrymme*. Slutdiskussionen sammanfattar och analyserar vad som framkommit i barnens berättelser. Uppsatsen avslutas med ett kort efterord.

6. Teoretiska och metodologiska utgångspunkter

Teoretiska utgångspunkter

Intersektionalitet har sin grund i feministisk teori, men har utvecklats i nära dialog med marxism, poststrukturalism, postkolonialism och en antirasistisk kritik genom bland annat *black feminism*. Kritik från bland annat antirasistiskt håll har bidragit till att synliggöra att den liberala feminismens

anspråk på universalitet inte är representativ utan härstammar från en analys ur vita, heterosexuella, medelklasskvinnors perspektiv (de los Reyes, Mulinari 2005: 8, 15). Att använda sig av en intersektionell analys är att ställa frågor ”om hur makt och ojämlikhet vävs samman i uppfattningen om vithet, manlighet, könstillhörighet, heterosexualitet, klasstillhörighet med mera genom ett ständigt (åter)skapande av nya markörer som gör skillnad mellan ’vi’ och ’dom’ till sociala koder” (de los Reyes, Mulinari 2005: 9,10). Intersektionalitet handlar dock inte om att onyanserat ta utgångspunkt i olikheter. För uppsatsen återfinns intersektionalitetens främsta värde genom dess koppling mellan makt och ojämlikhet och individens möjlighet att agera som subjekt inom ramen för samhällets strukturer, institutionella praktiker och rådande ideologier. (de los Reyes, Mulinari 2005: 16, 17).

Ett rörligt kapital möjliggör för den rika delen av västvärlden att konsumera varor som producerats bortom arbetsrättens gränser, samtidigt som rörligheten kraftigt beskärs för vissa kategorier av människor såsom flyktingar. Det fria flödet av varor, arbetskraft och kapital sker parallellt med ökad nationalism, höga tullmurar, samt en allt mer restriktiv flyktingpolitik i västvärlden. De maktrelationer som skapas i och med detta måste utforskas utifrån intersektionen mellan tid och rum. Inom ett intersektionellt perspektiv härstammar analysen av tidsmässiga och rumsliga intersektioner från postkolonialismen. De postkoloniala teorierna har bidragit till att synliggöra länken mellan en historiskt och rumsligt konstruerad ”andre”, och nutidens uppdelning av världen enligt en rasistisk ordning. Att världen delas upp i olika regioner, att människor uppfattas som olika vare sig det motiveras utifrån biologi eller kultur, måste enligt postkolonialismen kopplas till den koloniala plundringen av länder i periferin (de los Reyes, Mulinari 2005: 18-21). Ovanstående förståelse av världen innebär för mig en medvetenhet om min europeiska vithet och de privilegier som kommer därav. Det innebär exempelvis att ifrågasätta det givna i att jag (och inte barnen) kan boka en flygbiljett till och från Malta, och att vara medveten om maktstrukturerna i de personliga mötena mellan mig och barnen, samt använda mitt eget handlingsutrymme för att utjämna dessa så långt det är möjligt.

Kön kan ses som en beständig kategori utifrån vilken makt skapats, oavsett ras och klass. Å andra sidan kan män och kvinnors samarbete i reproducerandet av klass- och rasmässiga gränser anses överskrida könmässiga gränser och därmed minska betydelsen av kön. Ytterligare ett sätt att se på det är att det förekommer ojämlika könsstrukturer i alla samhällsgrupper, och vid skilda historiska och kulturella rum. De los Reyes och Mulinari diskuterar även inkludering av andra kategorier såsom sexualitet, funktionshinder och ålder. Den underordning som följer av generationsskillnaderna är dock övergående under en individs liv, till skillnad från kön/klass/ras (de

los Reyes, Muilnari 2005: 41-45). I uppsatsen får ålder två betydelser, att barn generellt är underordnade, samtidigt som deltagarna i studien inte alltid drar fördel av att bli vuxna, i laglig bemärkelse. Exempelvis uttrycker en av deltagarna sin oro då han efter några månader som avvsningshotad fyller 18 år. Han är orolig för att hans chanser att stanna i Sverige minskar, samt att risken för överföring till Malta ökar när han inte längre klassas som barn (2010-04-11).

Makt är ett mycket centralt begrepp inom det intersektionella perspektivet och den beskrivs som rörlig. Intersektionen av individuella handlingar, institutionella praktiker, normer och strukturella relationer skapar specifika former för maktutövande. Tillsammans utgör individer, ideologier, vedertagen kunskap, diskurser och materiella villkor den ständigt pågående konstruktionen av makt och underordning. Ett intersektionellt perspektiv i studien syftar till att dekonstruera diskurser, samt skapa motberättelser vilket är delar i projektet att denaturalisera det som tas för givet (i detta sammanhang exempelvis nationalstatsgränser) och lyfta fram människors handlingar (de los Reyes, Mulinari 2005: 9, 11, 16, 25). Motberättelser är alternativa berättelser som utmanar rådande uppfattningar om makt, kunskap och erfarenhet, samt synliggör, lyfter fram och namnger erfarenheter av rasism, diskriminering och förtryck. Att skapa utrymme för motberättelser är en viktig del i intersektionell forskning och genom dessa berättelser visas hur maktutövande ger upphov till olika former av motstånd (de los Reyes, Mulinari 2005: 93,130). I uppsatsen formuleras motberättelser i kontexter av en begränsad svensk välfärdsstat och europeisk flyktingpolitik. Genom att utgå från barnens berättelser synliggörs maktförhållanden i konkreta situationer mot bakgrund av en världsordning konstruerad utefter nationalstatsgränser.

Konstruktionen av nationalstaten och Europa genom migration

Trots att migration är ett universellt fenomen förstås migration inom ramen för nationalstaten. Migration skapar en mångfald av olika situationer och tar olika skepnader i tid och rum, men fenomenet invandring - utvandring uppvisar ett antal utmärkande sociala, ekonomiska, juridiska och politiska drag, som går genom hela dess historia. Tillsammans utgör dessa gemensamma drag ett slags odelbart innehåll vilket både är resultatet och förkroppsligandet av statstänkandet (Sayad 2008). Statstänkandet genomsyrar hela vår världsbild och de kategorier genom vilka vi föreställer oss invandring är nationella, nationalistiska kategorier. Dessa är nödvändiga för statens konstruktion. En definition av nationella och "ickenationella" individer möjliggör statens existens. De nationella strukturerna är socialt och historiskt bestämda, men de är även "*strukturerande strukturer*" (Sayad 2008) eftersom de bestämmer och organiserar hela vår världsuppfattning och därmed också den värld vi lever i. Att tänka migration och invandring är att tänka staten - staten ser

sig själv genom invandring. Det ligger således ett dolt värde hos invandringen, då den fungerar som en yttersta gräns för vad nationalstaten är, en gräns som visar statens egentliga innehåll. Att granska invandring handlar därför om att granska staten, det vill säga att ”avnaturalisera” det som tas för ”naturligt” och att återhistorisera staten. Alla bär vi inom oss de nationella kategorier som staten försett oss med. Föreställningar om oss själva och om de som är annorlunda är formade av det tankesätt som staten föreskrivit oss. Vi måste kritiskt granska statstänkandet och avlegitimera det som upplevs legitimt och självklart (Sayad 2008: 152-156). Att utgå från barnens berättelser och att utifrån ett intersektionellt perspektiv synliggöra människorna bakom svenska myndigheters beslut är ett försök att avnaturalisera och avlegitimera de kategorier som skapats genom statstänkandet.

Sayads förståelse av invandring och nationalstaten kan kopplas till Peo Hansens (2008) genomgång av de senaste 50 årens europeiska migrationspolitik. Ett vanligt antagande är att den supranationella nivån erbjuder en motvikt till statens fokus på invandringskontroll, restriktivitet och säkerhet. Det antas att samarbetet inom EU kommer att leda till en mindre restriktiv och mer human flyktingpolitik. På samma sätt som en stats inneboende preferenser och intressen inte på förhand kan slås fast, kan inte ett supranationellt samarbete i förväg tillskrivas några kvalitéer. I sin genomgång av EU:s migrationspolitik visar Hansen att medlemsstaterna inte ger något mandat till Bryssel förrän de försäkrat sig om att det på europeisk nivå kommer föras en minst lika restriktiv politik som i de nationella och mellanstatliga beslutsinstanserna. Genom att granska EU:s migrationspolitik förmedlas en tydlig bild av hur institutioner, beslutsfattare och andra maktbärare ser på frågor om medborgarskap, rättigheter, tillhörighet, identitet, kultur, historia, arbete och ekonomi. Dagens migrationspolitik definierar således EU, och att studera EU:s migrationspolitik är att närma sig EU-projektet i dess helhet. Hansen jämför migrationspolitiken vid en lins genom vilken en bild av vad EU vill vara och vad EU vill bli kan skönjas (Hansen 2008: 214-220). I uppsatsen är linsen barnens erfarenheter och genom dem ämnar jag att kritiskt granska EU:s flyktingpolitik. Det handlar om att anlägga ett rättighetsbaserat perspektiv där utgångspunkten är dem som mänskliga rättigheter är tänkta att skydda och respektera, nämligen rättighetsbärarna.

Ett intersektionellt förhållningssätt till kategorier

Rättighetsbärarna, barnen, tillhör vissa, av statstänkandet, skapade kategorier såsom avvisad, avvisningshotad och som tidigare diskuterats är det viktigt att talet om kategorier inte leder till att dessa tas för givna. Intersektionell forskning hanterar kategorisering på olika sätt, där en viktig del har varit ifrågasättandet av kategorier per se. Detta med utgångspunkten att kategoriseringen leder till en förenkling, vilken sker på bekostnad av verklighetens komplexitet. Förenkling anses också

innebära en exkludering av människors erfarenheter. En sådan kritisk hållning till kategorier har exempelvis ifrågasatt uppdelningen av människor i två kön, olika "raser" och mellan heterosexualitet och homosexualitet. (McCall 2005: 7-8).

Denna studie är kritisk till och ifrågasätter kategorier, men skiljer sig delvis från ovanstående förhållningssätt. Studien är hemmavarande i en inriktning med ursprung i *black feminism* och vill synliggöra tidigare ignorerade erfarenheter, inom större och mer svepande kategorier. Ett exempel på detta har varit att synliggöra svarta kvinnors erfarenheter som kategori inom gruppen kvinnor (McCall 2005: 8-14).

Ett intersektionellt perspektiv på kategorier innebär att se att de är konstruerade och ständigt reproduceras samt att konstruktionen och reproduktionen är beroende av maktstrukturer. Ett intersektionellt perspektiv måste hantera komplexiteten som uppstår när subjektet för analysen inkluderar multipla dimensioner av det sociala livet och analyskategorier (McCall 2005: 2).

I studien innebär ett kritiskt förhållningssätt till kategorier att lyfta människorna inom kategorierna. De barn som deltar i studien gör det utifrån deras tillhörighet till vissa kategorier såsom barn, avvisningshotad, asylsökande, avvisad, med flera. En kritisk hållning till dessa kategorier innefattar att se att de utgör *en* del av det som bestämmer barnens verklighet. Samtidigt som kategorierna har långtgående konsekvenser för barnen och är utgångspunkt för många av deras erfarenheter så är barnen, inom kategorierna, också individer som kan mobilisera resurser att hantera sin vardag. Att ta utgångspunkt i dessa kategorier fodrar en pågående kritisk självreflektion för att upprätthålla ett öppet sinne och inte söka enkla svar och kategoriseringar.

Metodologiska utgångspunkter

Metodologiskt tar uppsatsen utgångspunkt i kritisk etnografi samt inspireras av kritisk-utopisk aktionsforskning. Genomförande av kritisk-utopisk aktionsforskning innebär att vid ett tidigt stadium inkludera deltagarna (*medforskarna*) i studien, för att sedan arbeta tillsammans med dem och kontinuerligt utvärdera och utveckla de analyser som genereras inom ramen för projektet. Detta har inte varit möjligt givet studiens begränsade tidsramar den går därför inte att definiera som kritisk-utopisk aktionsforskning.

Dippo och Simon menar att ett kritiskt etnografiskt projekt delvis definieras genom intresset för hur människor är delaktiga i regleringen och förändringar av sina levnadsförhållanden, samt hur människor definierar vad som är möjligt för dem själva och för andra. Grundläggande är en analys av samhället som orättvist strukturerat och dominerat av en hegemonisk kultur som motverkar förändring samt insikter om sakernas tillstånd. All kunskap är ideologisk och det handlar inte om att

vara partisk eller inte, utan enbart om vilkas intressen som gynnas av forskningen som utförs (Dippo, Simon 1986: 195, 196).

För att klassas som en kritisk etnografisk undersökning krävs, enligt Simon och Dippo, ett perspektiv som integrerar subjektiva erfarenheter och strukturella maktrelationer. I likhet med Mulinari och de los Reyes ser Simon och Dippo makt som något som skapas genom mänsklig interaktion. Maktrelationer strukturerar det dagliga livet, produceras och reproduceras för att begränsa och inskränka, såväl som utmana och omdefiniera vad en människa kan vara. (Simon, Dippo 1986: 197, 198).

I en etnografisk studie är reflexiva överväganden grundläggande. Dessa sker genom en analys av forskarens roll i situationerna som är fokus för projektet. Etnografiska data produceras således i relationer mellan människor i kontrast till att betrakta dem som redan existerande urskiljbara enheter för forskaren att studera (Simon, Dippo 1986: 200). Att synliggöra den egna rollen och göra den till föremål för konstruktiv kritik ser jag som ett sätt att applicera ett kritiskt perspektiv på kunskapsproduktion, samtidigt som avsikten med min uppsats är just att ny kunskap ska produceras.

Att som forskare befinna sig tillsammans med individer som har en begränsad möjlighet att kontrollera sin situation kräver mycket av forskaren i termer av känslighet och medvetenhet gällande frågor om maktförhållanden, förtroende och ansvar. Representation av berättelser på ett sätt som gör berättaren rättvisa blir mer akut i relation till utsatta grupper av människor. Mellan konventionella berättelser och berättelserna människor på flykt berättar, finns en viktig skillnad. I berättelser är den obehagliga belägenheten, en mänsklig strävan mot förbättring och tiden fram till en lösning, centrala fenomen för ett systematiskt berättande, men i många flyktingsituationer är utgången långt ifrån klar. Flyktingar är mitt i berättelsen de berättar och därför är osäkerhet och begränsningar, istället för framgång och lösning, normaltillståndet. Eastmond lyfter fram vikten av att relatera det som människor på flykt berättar till de sociala och politiska kontexter som format och fortsätter att forma livet på flykt (Eastmond 2007: 251-252, 260-261).

I forskning om påtvingad migration är berättelser viktigt material eftersom detta ofta är enda sättet att få kunskap om situationer som forskaren har liten eller ingen tillgång till. Berättelser kan även bidra till en ökad förståelse för mångfalden av erfarenheter av påtvingad migration. Detta ofta i kontrast till universella och stereotypa beskrivningar om vad det innebär att vara en flykting. För människor som berättar, och som är medvetna om de stereotypa kategorier de placeras i, kan berättandet vara ett sätt att framhålla aktörsskap och förmåga i kontrast till standardiserade kategorier såsom "offer" där de förnekas individualitet (Eastmond 2007: 252-254).

Osäkerheten och den olösta situationen i många flyktingsituationer, i flyktingläger eller i

mottagning, underminerar berättelser. Samtidigt är människor i dessa situationer beroende av att få sina berättelser hörda och trodda på. Trots de många svårigheterna är det oerhört viktigt att fortsätta att försöka representera erfarenheterna av flyktingsituationer, i den mångfald de existerar. Detta är särskilt viktigt i en värld där flyktingars berättelser ses som irrelevanta eller icke trovärdiga, alternativt inte hörs alls (Eastmond 2007: 260-261).

Without stories, *without listening to one another's stories*, there can be no recovery of the social, no overcoming of our separateness, no discovery of common ground or common cause (Jackson 2002: 104-105 i Eastmond 2007: 261).

Viljan att förändra

Som nämnts ovan utgår kritisk etnografisk forskning från ett ifrågasättande av hur maktförhållanden i världen är strukturerade. Hur ett resultat och en analys ska kommuniceras till en större publik är integrerat i detta förhållningssätt, det vill säga att en utgångspunkt för kritisk etnografi är att forskningen ska innehålla ett transformativt element. Detta kan exempelvis uppnås genom att sprida resultaten av sin forskning (Simon, Dipbo 1986: 198-200).

Syftet att förändra finns även med som en central utgångspunkt för kritisk utopisk aktionsforskning, som precis om kritisk etnografi utgår från ett konfliktorienterat perspektiv. Inom kritisk utopisk aktionsforskning handlar det om att studera genom att förändra tillsammans med deltagare eller *medforskare*. Deltagande i förändringsprocesser bidrar till en ökad och mer relevant kunskap. Enligt Anna Lundberg (2010) är två saker betecknande för denna kunskap. Den är kontextkänslig vilket betyder att den utvecklas i ett lokalt sammanhang där även andra kunskapsformer än de traditionellt vetenskapliga finns representerade. Kunskapen förmår också synliggöra de samhälleliga maktstrukturer som återspeglas i det aktuella sammanhanget. I barnens vardag, antingen som avvisningshotade eller som avvisade, är deras makt att förändra sin livssituation kraftigt begränsad. Således har förändringselementet i studien till stor del varit på detaljnivå. Tillsammans med barnen i Sverige har jag exempelvis gått på filmvisning, tränat boxning, och spelat fotboll. Detta är inget som påverkar deras status som avvisningshotade men i ett sammanhang av oerhört begränsade möjligheter för dem själva och för andra i deras närhet att påverka deras vardag i stort blir detaljerna viktiga. Att få ett nytt sammanhang i form av ett fotbollslag är en detalj som kan vara del i en strategi att finna styrka att klara resten av vardagen.

Utrymmet för förändring tillsammans med barnen på Malta har varit än mer begränsat. Trots det är min ambition att betona vikten av att som människa bli sedd, att få berätta sin historia för någon som verkligen lyssnar och som försöker förstå (jmf Andersson m. fl. 2010: 28). Jag upplevde

att min närvaro som en lyssnande person i barnens vardag i flyktinglägren på Malta hade en stärkande inverkan. På detta sätt har viljan att förändra genomsyrat hela arbetet, även när möjligheterna till faktisk förändring varit oerhört begränsade.

I studien har viljan att *tillsammans* studera och förändra, manifesterats på två sätt: För det första har barnen fått varsin engångskamera att dokumentera sin vardag med, detta utifrån min ambition att främja deras deltagande samt ge dem möjlighet att sätta ramarna för vad de vill prata med mig om. För det andra har barnen varit högst delaktiga i utvecklandet av metoder. De har själva bestämt hur mycket de har velat träffa mig, på vilket sätt de har velat ses och vad vi har gjort när vi setts. Vissa gånger har vi boxats, tagit en promenad, andra gånger druckit te i tältet, tillsammans tittat och pratat om fotografierna de tagit, åkt in till staden, surfat på internet, bara samtalat med mera. Hur varje relation utvecklats har varit upp till barnen och varje relation är på så sätt unik. Kritisk-utopisk aktionsforskning utgår från ett antagande att verklighetens komplexitet gör att en djupare förståelse kan nås genom att samhällliga företeelser studeras i specifika sammanhang. I barnens berättelser framkommer gemensamma nämnare och barnens berättelser blir utgångspunkt för en analys där en mer allmän dimension av deras vardag framträder. På detta sätt kommer det allmänna i det specifika fram och ambitionen är att studien på så sätt kan bidra till en teorigenerering som samtidigt är verklighetsnära (Lundberg 2010: 126, Nielsen A, Nielsen S 2005: 174-175).

Att ge röst åt barn på flykt

Att lyssna på barns röster och att bereda dem möjlighet att höras fick ett starkt genomslag hos aktivister och beslutsfattare i och med FN:s barnrättskonvention som trädde i kraft 1989. Artikel 12 i Barnrättskonventionen gör gällande att:

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.
2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

Att erkänna barn som kompetenta sociala aktörer är ofta utgångspunkten för antropologisk forskning, vilket inte är oproblematiskt. Det finns flera aspekter som är svåra generellt när det handlar om att ge röst åt andra och specifika svårigheter då det kommer till att ge röst åt marginaliserade grupper/personer, framförallt när de är barn. Enligt James är att ge röst åt barn inte

enbart att låta dem tala utan att utforska det unika bidraget till förståelse och teoretiserande om världen barns perspektiv kan tillhandahålla (James 2007: 261-262).

James ser tre problem med att ge röst åt barn. Det första handlar om autenticitet. Om barn, som det nya paradigmet i och med Barnrättskonventionen föreslår, behöver bli givna en röst, är grunden för argumentet att barn på något sätt är förhindrade eller inte har förmågan att tala själva och därför behöver en hjälpande hand. Det behövs en närmare granskning av denna hjälpande hand, för vems syften hörs barnen, och på vilket sätt hörs de? (James 2007: 264-266).

Det finns också anledning att problematisera konstruktionen av barndom, då den konstruktionen ser annorlunda ut givet den aktuella kontext ett barn befinner sig i. Att använda sig av barnets röst som ett bevis för hur barn generellt förstår och upplever en företeelse riskerar att bygga på västerländsk förståelse av barnet, vilket implicerar universalitet. Detta innebär dock inte att använda sig av kulturrelativistiska argument, det vill säga att argumentera för att barn är olika enbart på grund av de kulturella kontexter barnet befinner sig i. Barnens röster måste betraktas utifrån sin egenart och generaliseringar måste göras med försiktighet. Det handlar om att ge de olikheter som skiljer ett barn från ett annat lika stor vikt som de saker barnen har gemensamt på grund av att de tillhör gruppen barn (James: 2007: 264-266).

I syfte att överkomma problemet med autenticitet har barn på senare tid inkluderats som forskare eller medforskare istället för informanter i undersökningar. Detta har även ansetts vara ett sätt att arbeta för mer jämlikhet mellan barnen och forskaren under forskningsprocessen. Inkluderandet av barn som forskare eller medforskare ska inte betraktas som en garanti för autenticitet, eller som en garanti för en utjämning av maktstrukturer. Även forskning som inkluderar barn som forskare och som ger mer rum åt barns röster måste erkännas som en process av representation, oavsett om forskningen utförs av barn eller vuxna (James 2007: 267-268).

Alla svårigheter med forskning tillsammans med barn till trots är barns röster viktiga i forskning, och svårigheterna går att överbygga. Kvalitativa studier som inbegriper barns röster, perspektiv och aktörsskap måste utforska de strukturella villkor som formar barndomen (James 2007: 269-270). Detta är ett av syftena med denna studie: att genom att utgå från barns röster, från rättighetsbärarna, och koppla deras erfarenheter till en strukturell analys utifrån ett intersektionellt perspektiv, kunna säga något om vilka villkor som formar vardagen för barnen.

Jämförelsen

I uppsatsen görs en jämförelse mellan barnens vardagsliv på Malta och i Sverige. Lijphart ser jämförande metod som en metod för att utforska empiriska förhållanden mellan variabler. Dock

menar han att den har många svagheter. En av dessa är att det är svårt att begränsa antalet variabler. Ett sätt att hantera mängden av variabler är att fokusera en jämförande analys på jämförbara fall. Jämförbara fall betyder i detta sammanhang att fallen till stor del har likartade karaktärsdrag (variabler), vilka kan behandlas som konstanter, men att fallen är olika gällande variabler som relateras till varandra (Lijphart 1971: 682-684, 687).

Barnen på Malta och barnen i Sverige har mycket gemensamt. Alla har flytt från hotet att rekryteras som barnsoldat. Alla, utom en pojke från Eritrea, kommer från Somalia och har vuxit upp med kriget ständigt närvarande. De är pojkar i ungefär samma ålder. Under sin flykt har de passerat Sahara, Libyen och Malta, för att till sist komma till Sverige. Alla barnen har kommit till Sverige under de senaste två åren. I Sverige har alla pojkar avgjorts som Dublinärenden och fått beslut om överföring till Malta. Vissa av pojkarna har avvikit och lever under hot om överföring i Sverige, de vistas således illegalt i Sverige, medan andra pojkar har blivit överförda till Malta, där de har legal status i form av tillfälliga uppehållstillstånd. En variabel som skiljer sig åt är alltså juridisk status och jag vill undersöka om den får konsekvenser i barnens vardag.

Ur ett intersektionellt perspektiv jämförs barnens handlingsutrymme på Malta och i Sverige, vilket också relateras till barnens juridiska status. Jämförelsen ger på detta sätt en fördjupad kunskap om barnens situationer på Malta och i Sverige då dessa relateras till varandra.

Tillvägagångssätt

För att få kontakt med barn som velat delta i studien har jag använt kanaler jag etablerat genom mitt engagemang i Asylgruppen i Malmö. Barn som deltagit i studien har även förmedlat kontakter till andra barn.

Varje relation med varje barn är unik och hur mycket vi träffats och vad vi gjort har sett olika ut. Alla som deltagit i studien pojkar. Detta beror på att varken Asylgruppen eller de pojkar jag träffat varit i kontakt med någon ensamkommande tjej. En majoritet av ensamkommande barn som kommer till Sverige är också pojkar⁸.

Jag har inte använt mig av bandspelare eftersom det känts hämmande samt att flera viktiga samtal förts under andra former än i intervjuer. Under samtalen har jag tagit minnesanteckningar. Efter träffarna med barnen har jag skrivit fältanteckningar där jag försökt återge vårt möte; vad vi pratat om, mina tolkningar av samtalet, vad vi gjort, vad jag känt, miljöbeskrivningar, lukter, stämningar, beskrivningar av andra personer vi mött under vår träff med mera.

⁸ År 2008 var 80 % av de ensamkommande barnen pojkar (Andersson m. fl. 2010: 13).

Till största delen har vår kommunikation skett på engelska. Med två av barnen har jag även pratat svenska.

Studien i Sverige

Genom Asylgruppen fick jag kontakt med fem barn som jag har träffat under april-juli månad. Av de fem är tre inkluderade i studien. En av pojkarna uttryckte till en kontaktperson, i ett tidigt stadium av min studie, att han var trött på att intervjuas. Jag valde därför att inte fråga honom om medverkan. Dock har han deltagit i olika aktiviteter vi gjort tillsammans, såsom boxning och utflykter. En annan pojke kunde så lite engelska att det var svårt att etablera en första kontakt.

Jag har träffat pojkarna sex till tio gånger vardera. Det har inte rört sig om samtal varje gång utan flera gånger har vi gjort något tillsammans, exempelvis boxats eller promenerat. Träffarna har varit olika långa, allt från tre timmar till en halvtimme.

Jag har gjort en till fyra öppna intervjuer med var och en av pojkarna. Intervjuerna har skett på ett café eller i en park. Vi har också samtalat i friare former, under exempelvis promenader.

Jag har genomfört deltagande observationer då kontaktpersoner till barnen vid ett flertal tillfällen bjudit in mig att delta i olika aktiviteter. Detta medför att jag erbjudits en större inblick i vardagen för barnen, men det har också inneburit vissa svårigheter. När är jag privatperson/aktivist och när är jag student? I detta dilemma har jag tagit hjälp av kritisk-utopisk aktionsforskning och dess utgångspunkt att studera genom att förändra. Jag är både aktivist och student och mina erfarenheter som aktivist är en förutsättning för att få tillgång till berättelserna och barnens vardag. I förhållande till barnen har jag försökt vara tydlig, jag har berättat om uppsatsen, om hur deras berättelser kommer användas. Gällande min aktivism upplever jag att min kunskap om och förståelse för fältet, samt att jag själv varit på Malta, har hjälpt mig att få legitimitet i förhållande till barnen i Sverige.

Studien på Malta

På Malta hade jag sedan tidigare kontakt med två barn som överförts från Sverige. Kontakten med barnen etablerades genom Asylgruppens kanaler samt genom kontakter med andra barn. De två barnen bodde tillsammans med kompisar i små lägenheter utanför huvudstaden Valetta.

På Malta fick jag kontakt med ytterligare tre pojkar som bodde i tältlägret i Hal Far, 45 minuters resa med buss från Valetta. Jag träffade dem då jag första dagen på Malta åkte till lägret och berättade för alla jag träffade där att jag ville träffa unga personer som varit i Sverige tidigare. Jag har träffat och pratat med femton barn som blivit överförda till Malta från Sverige. Fem av dem

är inkluderade i uppsatsen. Barnen som bodde i tältlägret fick första dagen mitt nummer och de som ville ses fler gånger tog själva kontakt med mig. För att uppnå den öppenhet och tillit som krävs för att få tillgång till berättelserna var också begränsningen i antal nödvändig.

Jag träffade pojkarna fem till femton gånger vardera. Varje möte såg olika ut. Beroende på vad pojkarna själva ville sågs i deras tält och drack te, eller sågs utanför tältlägret och gick promenader. Vissa gånger sågs vi inne i Valetta, eller i ett annat läger, Marsa, som ligger närmare centrum. Marsa är ett flyktingläger, men också ett socialt center och en mötesplats, även för de migranter som inte bor där. Där finns några biljardbord, två restauranger, ett fik och några små affärer. De två barn som inte bodde i tältlägret träffade jag antingen hemma hos dem, i Valetta, i Hal Far eller i Marsa. Även om barnen inte bodde i lägren hade de kompisar både i Hal Far och Marsa, och de åkte dit någon gång varje vecka. Till Hal Far åkte de mer sällan eftersom, som en av dem sa, det finns ingenting där.

Jag genomförde tre till åtta öppna intervjuer med varje barn på Malta. Intervjuerna genomfördes hemma hos barnen, på ett café eller i en park. Vi samtalade också under friare former såsom på bussar och under promenader. Under fältstudien var jag i Hal Far nästan varje dag, totalt 16 gånger.

Beskrivning av deltagarna

Totalt inkluderar studien åtta deltagare. Dessa är pojkar mellan 14-21 år. Två av pojkarna, en som är 21 år, och en som är precis fyllda 18, är enligt FN:s Barnrättskonvention (härefter barnkonventionen) inte att betrakta som barn. Dock har båda dessa pojkar varit på flykt sedan de var barn, 16 respektive 15 år. Jag har valt att konsekvent använda mig av benämningen barn, dels för enkelhetens skull, men också för att de två som är över 18 år, precis som de andra pojkarna, fått sina rättigheter som barn kränkta under deras tid på flykt. Jag tycker mig se i alla de pojkar jag träffat både ett barn och en vuxen, och jag har därför valt att inte göra någon åtskillnad i min benämning av dem som barn.

Barnen i Sverige

Ali fyllde nyss 18 år och har varit i Sverige i nio månader. Han flydde från Somalia när han var 15 år, då han riskerade att bli tvångsrekryterad som soldat. Under flykten fängslades Ali sex månader i Libyen, samt satt ytterligare fyra månader i förvar på Malta. Ali berättar att när han lämnade Malta så tog han ett beslut, han skulle aldrig mer åka tillbaka dit.

Ibrahim är 16 år och kom till Sverige i början av hösten 2009. Under sin flykt från ett liv som barnsoldat i Somalia blev han gripen i Libyen och satt fängslad där i 7 månader. Ibrahim har

tidigare varit i Norge under 8 månader, varav sex månader som asylsökande, och två månader som avvísningshotad. De tio senaste månaderna har han varit i Sverige. Sammanlagt har Ibrahim varit på flykt i två år och sju månader.

Mostafa är 16 år och kommer från Somalia. När han kom till Malta blev han placerad i förvar i sju månader och sedan bodde han i hangaren⁹ i tre månader, innan han med flyg och tåg tog sig till Sverige. Under arbetet med uppsatsen blev han gripen av svensk polis, satt i förvar (Migrationsverkets låsta enhet) och överförd till Malta. Jag har således träffat Mostafa både på Malta och i Sverige, men mestadels i Sverige.

Barnen på Malta

Ahmed är 21 år och bor i liten lägenhet tillsammans med kompisar. Han kommer ursprungligen från Eritrea och deserterade från armén när han var 16 år. De senaste fem åren har han varit på flykt. När jag träffar honom har han varit tillbaka på Malta en kort tid, och det enda han vill är att ta sig tillbaka till Sverige.

Amir är 15 år och bor sedan drygt ett år i tältlägret i Hal Far. Han blev överförd efter att ha spenderat fyra månader i Sverige. Amir riskerade att tvångsrekryteras som barnsoldat och flydde från Mogadishu i Somalia när han var 12 år. Hela Amirs familj dog i kriget när han var fem år och han växte upp hos sin farbror. När jag träffar honom har han fått besked om att även hans farbror dött i kriget.

Mohammed är 15 år och bor sedan ett år tillbaka i tältlägret i Hal Far, han blev överförd efter att ha bott fem månader i Sverige. Mohammed har inte en egen säng, utan bor i olika tält, beroende på vilken kompis som kan överlåta sin säng en natt. Mohammed har ofta svår huvudvärk och det händer flera gånger att vi får ställa in våra träffar eftersom han mår för dåligt.

Abdullah är 14 år och bor sedan några månader i tältlägret i Hal Far, han har inte heller en egen säng, utan flyttar runt. Abdullah pratar nästan flytande svenska, han gick en hel termin i skola i Sverige. Abdullah flydde tillsammans med en äldre släkting när han var 12 år och han berättar att han inte minns någonting, eftersom han var så liten.

Ilyas är 16 år och överfördes till Malta för drygt ett år sedan. Första gången han kom till Malta var han ensam, den äldre släktingen han flytt tillsammans med från Somalia greps vid den Libyska gränsen. Ilyas har inte hört av honom sedan dess. Tillbaka på Malta blev Ilyas placerad i en flygplatshangar tillsammans med flera hundra andra flyktingar.

⁹ Hangaren är en före detta flygplanshangar som används som flyktingläger. I Hal Far finns också ett tältläger.

7. Kort om Dublinförordningen och barnets bästa

Dublinförordningen är en EU-förordning vilken är tvingande och kan jämföras med nationell lag. Detta innebär att alla EU:s medlemsstater måste rätta sig efter förordningens bestämmelser och förordningens regler kan inte ändras eller tas bort genom nationell lagstiftning. Dublinförordningen styr vilket EU-land som har ansvar för en asylprövning. Förordningen gäller förutom inom EU även i Norge och Island. Då en person ansöker om asyl inom EU har hon/han rätt att få sin asylansökan prövad i *ett* av EU:s länder. Normalt blir det land där personen först har ansökt om asyl eller vistats i ansvarig för asylprövningen. Detta innebär att den som tar sig vidare till ett annat EU-land inte får sina asylskäl utredas i det landet utan sänds tillbaka till första asylsökländet. Utgångspunkten för Dublinförordningen är att alla länder inom EU har likvärdiga system för asylprövning och flyktingmottagande.

Migrationsverket tar fingeravtryck av alla asylsökande över 14 år. För barn som är yngre ska inte fingeravtryck tas, men de fotograferas. Fingeravtrycken skickas till en europeisk databas, Eurodac, där de kontrolleras. Genom kontrollen kan Migrationsverket se om den asylsökande lämnat fingeravtryck i något annat land som är anslutet till Eurodac. Om det visar sig att fingeravtrycken finns i ett annat EU-land, fattar Migrationsverket i allmänhet ett beslut om att personen ska överföras dit.

Sverige förband sig vid ratificeringen av FN:s Barnkonvention år 1990 att beakta barnets bästa i alla ärenden som rör barn. Begreppet barnets bästa återfinns i Barnkonventionen artikel 3:

Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.

Barnets bästa finns även inskrivet som portalparagraf i Utlänningslagen (1 kap § 10 UtL) men finns inte nämnt i Dublinförordningen. Dock hänvisar Dublinförordningen till EU:s stadga för mänskliga rättigheter, vilken i sin tur innehåller principen om barnets bästa. Dublinförordningen innehåller även en humanitär klausul som refererar till att barn får undantas i syfte att sammanföra barnet med familjemedlemmar. Det är dock inte en skyldighet utan medlemsstaterna ska *om möjligt* sammanföra barnet med dess familjemedlemmar (Dublinförordningen artikel 15.3). Vidare får en medlemsstat enligt suveränitetsprincipen (Dublinförordningen artikel 3.2) överta en prövning av en asylansökan, även om medlemsstaten aldrig är skyldig att göra detta. Att barnets bästa inte nämns i Dublinförordningen är något som kritiserats (se <http://www.separated-children-europe-programme.org/index.html>) och det pågår intensiva diskussioner om att barnets ställning i

förhållande till Dublinförordningen ska stärkas (se ex Cecilia Malmström, Sydnytt 19 februari). Sedan maj 2008 tillämpar Migrationsverket ett generellt undantag för ensamkommande barn vilka avgjorts vara Dublinärenden från Grekland. Generaldirektören för Migrationsverket, Dan Eliasson, skriver att ”principen om barnens bästa (1 kap. 9 och 10 §§ utlänningslagen) ska beaktas även beträffande överföringar enligt Dublinförordningen” (Generaldirektörens riktlinjer avseende tillämpningen av Dublinförordningen i förhållande till Grekland 2008-05-06).

Vid utarbetandet av barnkonventionen diskuterades inte hur begreppet barnets bästa skulle tolkas. Begreppet har diskuterats inom rättsvetenskapen och då i synnerhet barnets bästa i relation till Utlänningslagen (se Lundberg 2009, Svensson 2007). Vidare diskuteras barnets bästa också i termer av att begreppet ska kunna användas för att göra undantag från huvudregler (se Schiratzki 2005).

I enlighet med barnkonventionen är avvsningshotade barn och avvisade barn bärare av rättigheter. Barnkonventionen gäller för alla barn inom ett lands jurisdiktion¹⁰, oavsett barnens rättsliga status i landet. Artikel 22 i barnkonventionen stärker ytterligare rättigheter för barn på flykt då denna grupp kan befinna sig i en extra utsatt situation.

8. Barnens berättelser

Detta kapitel redovisar barnens berättelser strukturerade efter teman. Första delen handlar om barnens flykt, vad de lämnat bakom sig och om hur detta finns med dem i vardagen. Då detta är gemensamt för barnen på Malta och barnen i Sverige behandlas berättelserna. Andra delen behandlar barnens villkor i vardagen, vilka skiljer sig åt mellan Malta och Sverige. Barnens berättelser redovisas därför uppdelade efter land. I den tredje delen behandlas barnens strategier för att klara vardagen. Trots att vardagens villkor skiljer sig mellan länderna har barnens strategier många gemensamma nämnare. Berättelserna redovisas därför tillsammans. I varje del varvas utdrag ur mina fältanteckningar med att jag lyfter upp likheter och skillnader i barnens berättelser. Detta syftar till att främja transparens.

Flykten och det jag lämnade

Detta avsnitt ägnas åt att beskriva varför barnen flydde, deras flykt och vad de lämnat bakom sig. Avsnittet ger en inblick i de erfarenheter barnen bär med sig i vardagen i Sverige och på Malta.

¹⁰ Barnkonventionen har ratificerats av alla FN:s medlemsländer, med undantag för Somalia och USA.

Flykten

Hans mamma sa att han var tvungen att fly, de militanta grupperna rekryterade alla unga män, och hans äldre bror hade sagt att; jag stannar och tar hand om familjen. Deras pappa dog 2003, när Ali var 10 år, och Alis äldre bror hade sedan dess tagit mycket ansvar för familjen, och brodern sa nu till Ali att Ali skulle fly, och att han skulle vara hemma och ta hand om familjen. När Ali var på Malta blev hans äldre bror skadad för andra gången. Vi pratar om detta, och Ali berättar att hans bror till slut vägrat att strida mer, och att gruppen han tillhört då skadat honom i ena benet, som straff. Nu kan hans bror inte gå långa sträckor, och han kan inte springa eller spela fotboll, men han är hemma (2010-06-03).

Flera av barnen har under sin uppväxt förlorat familjemedlemmar eller hela familjen på grund av kriget i Somalia. Barnen jag träffat var alla 12-16 år när de lämnade sitt hemland. Från Somalia flydde barnen då de riskerade att bli tvångsrekryterade som soldater av militanta grupper. Ett barn deserterade från armén i Eritrea och flydde sedan efter att ha varit fängslad i två månader. Beslutet att fly har ibland, som i berättelsen ovan, tagits tillsammans med familjen, i andra fall har barnet själv valt.

De yngre barnen, som flydde då de var 12, 13 år har haft sällskap en äldre släkting eller vän. Den personen har haft hand om pengar och varit den som planerat flykten. Barnen har dock kommit ifrån eller förlorat sin äldre släkting eller vän under flykten. Ett av barnen anlände till Malta tillsammans med sin äldre släkting men reste sedan till Sverige ensam.

Alla barnen har flytt genom Sahara och varit i Libyen innan de kom till Malta. I Libyen vittnar alla om en mycket utsatt situation för irreguljära migranter. Tre barn har suttit i fängelse i Libyen mellan sex till sju månader och flera av barnen har utsatts för väpnade rån.

Han visar ett gammalt ärr på ena fingret som han fått av en person som knivhuggit honom i fingret när Amir inte hade några pengar att ge honom. Jag frågar om Amir hade gått till doktorn för att få hjälp med det skadade fingret. Amir sa no, no, no, om du inte har dokument och går till sjukhuset ringer de polisen och du hamnar i libyskt fängelse. För att komma ut därifrån behöver du betala 1000 dollar (2010-05-16 Amir).

Från Libyen till Malta tog sig barnen vidare i små båtar över havet. Detta var en mycket svår och riskfylld färd. Barnen berättar att det skapas ett speciellt band mellan personer som går igenom svåra prövningar såsom vandringen genom öknen och färden över havet tillsammans. Ahmed berättar att de 26 personerna han åkte den lilla båten tillsammans med till Malta alltid kommer vara som bröder och systrar för varandra. I berättelserna om flykten framkommer att inte något av barnen förstått att de genom att lämna sina fingeravtryck sökt asyl på Malta.

När de kom med båten till land blev de satta på en stor buss till ett ställe där deras fingeravtryck togs. Amir visste inte varför hans fingeravtryck togs. (...) När de lämnade sina fingeravtryck ställde de också en massa frågor till Amir. Han sa att de frågade var han var ifrån, varför han hade kommit till Malta, och att de ställde massa frågor om vem som körde båten. Det var en somalisk översättare där. Efter frågorna så kördes de vidare till förvaret, Amir visste inte varför eller vad som hände. De fick ett nummer, i form av en remsa, liknande den man får på sjukhus, runt handleden (2010-05-16 Amir).

Inget av barnen har fått tillgång till en god man på Malta. De har inte heller fått någon hjälp, i form av exempelvis ett juridiskt biträde, med sitt asylärende. Alla barn jag mött definierades som vuxna av maltesiska myndigheter. Barnen förklarar att de hört att de kunde komma ut snabbare ur förvaret om de sa att de var vuxna, att de inte skulle fått lämna Malta om de sa att de var barn, samt att de på grund av rädslan att skiljas från reskamrater sagt att de var vuxna.

På Malta placerades barnen i förvar i mellan tre till nio månader. Under tiden i förvaret hade de dålig eller ingen tillgång till hälsovård, det var kallt och de fick inte gå någonstans. Det var mycket konflikter mellan människorna som var inlåsta, samt mellan de inlåsta och vakterna. I utbyte mot andra varor smugglade vakterna in sprit och det var många som drack mycket i förvaret. Människorna blev galna av att vara inlåsta berättar barnen. I ett fall försökte en person ta livet av sig genom att dricka toalettrengöringsmedel. När de blivit utsläppta från förvaret placerades barnen i hangaren eller i tältlägret. Ali berättar hur han såg att detta inte var något liv:

”you know like in hangar, or in tent, never i see like this before. I Somalia I have house... They say we come to Malta to eat and sleep, that we don't have food in Somalia. But no, we run from war”
(Ali 2010-06-03).

Från tiden på flykt och från tiden i förvaret finns även berättelser om solidaritet och om hur migranterna hjälps åt för att klara de svåra påfrestningarna. Barnen berättar att de under flykten delade på det vatten och mat som fanns, att de i förvaret samlade ihop all mat de hade och lagade tillsammans, samt att de hade scheman för vem som lagade mat och diskade varje dag.

När barnen blivit utsläppta från förvaret har de fått tillfälligt uppehållstillstånd i ett år på Malta och juridisk status *subsidiary protection*, vilket är att jämföra med övrig skyddsbehövande (UtL kap 4 § 2a). Med detta tillstånd ansökte de om resedokument för att lagligt kunna lämna Malta. Då de släpptes från förvaret fick de 130 euro i månaden av maltesiska myndigheter. Förutom att spara pengar från bidraget har några barn arbetat ihop pengar, eller fått hjälp av äldre släktingar eller vänner att betala biljetten till Sverige. Barnen har tagit flyg till Italien för att sedan ta sig vidare med tåg eller buss till Sverige.

Att överföras från Sverige tillbaka till Malta framstår i samtal med barnen som ett steg tillbaka, de hade lämnat Malta bakom sig och inte tänkt tanken att Sverige skulle skicka dem dit. På Malta tyngs vardagen av känslan att vara tillbaka på noll, och barnen berättar att det är många som blir galna av den psykiska påfrestningen det innebär att bli tillbakaskickad. Det framkommer under fältstudien att flera barn bett om att bli skickade till Somalia istället för till Malta, men att Migrationsverket sagt nej till det.

Hemlandet och familjen

Ali håller ena handen för bröstet och himlar med ögonen, det verkar vara svårt att beskriva med ord lyckan i att få kontakt med sin familj igen (2010-06-03 Ali).

Kontakten med familjen är mycket viktig. Det skiljer sig åt mellan barnen hur mycket vi pratat om deras hemländer och familjer. Barnen som har kontakt med sin familj har varit mer benägna att berätta om traditioner, musik, mat, skolan, hur de lärt sig simma, vilka kompisar de haft med mera.

De barn som har kontakt med sina familjer beskriver en oerhörd saknad efter dem. Barnen uttrycker sorg över att inte kunna delta i det som händer i familjen, exempelvis när det tillkommit nya familjemedlemmar de inte kunnat träffa. Det framkommer under våra samtal att vissa av barnen skickat hem pengar vid några tillfällen, men att de oftast inte haft pengar att skicka.

Kontakten med familjen är ibland komplicerad. Ahmed har inte velat berätta för sin pappa att han blivit tillbakaskickad till Malta. Hans pappa är gammal och förstår inte regeln med fingeravtryck och att Ahmed åker mellan olika länder. Pappan tycker att Ahmed ska slå sig ner och bygga sitt liv. Ahmed blir i sin tur arg på sin familj när de inte berättar allt för honom.

Han brukar ringa hem varje eller varannan vecka. Igår hade han pratat med sin mamma som berättat att hans pappa låg på sjukhus efter en operation. Ahmed var mycket arg och ledsen. ”they cover for me, that make me so angry, if I know, I send some medicine from Sweden” [pappan låg på sjukhus medan Ahmed fortfarande var i Sverige]. Han hade pratat med sin mamma precis innan han åkte till Malta, och då hade han inte fått prata med sin pappa. Hon hade sagt att han var ute, men att allt var bra. I själva verket hade han då legat inne på sjukhus för operation. Ahmed var mycket upprörd över att hans mamma inte hade berättat (2010-05-05 Ahmed).

Barnen som inte har kontakt med sina familjer berättar att detta beror på att familjen flyttat. De svarar inte längre i telefon. Den enda kontakten dessa barn har med sina familjer är genom att följa *Somalia BBC:s* sändningar om striderna i Mogadishu. Barnen i Sverige berättar att de tittar på dessa sändningar flera gånger per dag. I tätlägret i Hal Far på Malta finns det ett speciellt tält de kan gå till med en TV som sänder somaliska nyheter varje dag.

Hur jag flydde och det jag lämnade finns alltid med mig

På morgonen pratar vi om snarkningar. Ali berättar att snarkningar inte är bra för då hör fienden var man är. I Somalia var det ingen som ville ha en snarkare med sig för då blev man avslöjad. Fienden kom alltid på natten och om de upptäckte en, där man gömde sig, exempelvis genom att man snarkade så skulle man bli dödad. Ali snarkar inte sa han, han bara andas lätt (Ali 2010-07-03).

Flykten, familjen och det barnen flytt ifrån finns alltid med dem. Detta har framkommit under de aktiviteter vi gjort tillsammans, när vi bara "hängt", lyssnat på musik, då de pratat med kompisar eller liknande. Vid ett tillfälle pratar vi om att sova på natten och ett av barn berättar hur han kom bort från gruppen han flydde tillsammans med. Det hade blivit natt, han hade hört ljud från lejon och klättrade därför upp i ett träd. Han spenderade hela natten i trädet och sov ingenting (2010-07-03). Ett annat barn vill inte bada i havet eftersom han svurit på att aldrig mer vara i vatten efter flykten i båt från Libyen till Malta (2010-07-05).

Under den tid vi spenderar tillsammans visar barnen mig bilder, korta filmer och musik från sitt hemland som de har på sina mobiler eller på sin facebook. Bilderna och musiken har de fått från youtube eller från vänners mobiler genom bluetooth. Barnen har även filmer från de olika momenten i flykten, såsom filmer på döda kroppar i Saharaöknen och på båtar som tvingas tillbaka till Libyen av libysk polis. Användarnamn på facebook eller på mailen är ofta hämtade från föräldrarnas namn, hemby eller liknande.

Han skrev in sin email, som slutade med tre siffror, jag frågade om de siffrorna betydde något, han berättade att det var början på hans nummer hem till hans by i Somalia (2010-05-09 Abdullah).

Ovanstående är min anteckning från när jag och Abdullah var på ett internetcafé tillsammans. Barnen har varit öppna och berättat mycket om händelser längs med flykten, om deras familjer, om varför de flydde. Det finns säkerligen berättelser som jag inte fått tillgång till. Exempelvis vittnar yrkesverksamma i sjukvården om att många barn blivit utsatta för sexuella övergrepp under sin flykt (Ann Drottberger leg psykolog, Sydnytt 18 feb). Inget av barnen jag pratat med har nämnt detta. Jag har inte heller frågat eftersom sexuella övergrepp ofta är förknippade med skam och frågor om detta kan vara allt för känsliga. Barnen kan också förträngt delar av sina erfarenheter som varit för tunga att bära. Ett exempel på detta är hur Abdullah i berättelsen ovan minns numret hem till sin by men samtidigt berättar att:

Han var så liten så liten, han förstod ingenting [när han kom till Malta]. Han kan inte riktigt återge vare sig flykten eller tiden i förvaret. Jag frågar inte så mycket om det, det verkar som att han inte vill minnas, eller som om han har förträngt det och inte kan minnas (2010-05-16 Abdullah).

Sammanfattningsvis finns flykten och det barnen lämnat alltid med dem som en del av deras identitet. Det skiljer sig åt hur detta uttrycks, om de inte minns, aktivt försöker att inte tänka så mycket på det, eller ofta vill berätta. Gemensamt för barnen är dock att de återkommande associerar till familjen och till händelser som skett under flykten eller i deras hemland.

Vardagens villkor

Vardagen på Malta och i Sverige skiljer sig mycket åt gällande faktiska levnadsvillkor och detta avsnitt är därför uppdelat mellan Sverige och Malta. Avsnittet behandlar teman i vardagen som framkommit som viktiga under fältstudierna.

Malta

Boende

Alla i flyktinglägret har varsin kniv berättar Amir, och en gång när det var bråk hade en person blivit knivhuggen och fått åka till sjukhus (2010-05-07 Amir).

Barnen jag mötte på Malta överfördes från Sverige för mellan några veckor och drygt ett år sedan. På flygplatsen mottogs de av maltesisk polis, vilka inte lade någon vikt vid de svenska dokumenten som klargjorde att barnen var under 18 år. Efter att polisen ställt lite frågor, mestadels rörande borttappade dokument (många slängde sina dokument från Malta i Sverige eftersom de inte trodde att de skulle behöva komma tillbaks), blev barnen tillsagda att ta sig till Hal Far, som ligger cirka 45 minuter med buss utanför huvudstaden Valetta. Efter att barnen promenerat till Hal Far registrerade de sig och blev placerade, tillsammans med vuxna, i tältlägret eller i hangaren.

Tältlägret är omgärdat av trasiga dubbla inhägnader och ligger placerat bakom byggnadsmaterial. Det är stort som tre fotbollsplaner och där bor cirka 1200 personer i 45 tält. Hangaren användes tidigare som förvaring för flygplan men utgör vid min vistelse bostad för 300 migranter. Ett barn placerades i hangaren då han anlände till Malta, men fick endast bo där i fyra månader innan han tvingades söka bostad på egen hand. Barnen som deltar i studien bodde i tältlägret, eller i små lägenheter tillsammans med vänner.

Barnen berättar att tälten är oerhört varma på sommaren och oerhört kalla på vintern. I varje tält bor cirka 20- 25 personer i våningssängar. Utrymmet mellan varje säng är cirka 50 centimeter. Ofta

har migranterna hängt upp tyger eller byggt ställningar av papp för att skapa privata utrymmen i sina sängar. Barnen berättar att det, på grund av trångboddheten i lägret, är svårt att sova. Personerna som delar tält har alla sina olika behov och dygnsrytmer. Många i lägret mår även psykiskt dåligt på grund av tidigare trauman från krig och flykt. Människors psykiska ohälsa, samt trångboddheten i lägret leder till många konflikter.

I tältlägret är tillgången till vatten, toaletter och duschar begränsad. Männen delar på 24 duschar och 24 toaletter, men barnen berättar att oftast fungerar bara fyra eller fem av toaletterna. Vattnet är av dålig kvalitet, smakar äckligt och är gult säger barnen. Dessutom stängs vattnet ofta av utan förvarning. På helgerna, när många i lägret vill duscha och tvätta sina kläder, är det ofta långa köer till dusch- och toalettutrymmena. Gällande matlagning finns inget gemensamt fungerande kök, utan barnen visar hur de lagar mat över gas- eller elkokplattor inne i tälten. Amir säger att det är farligt med gas, dels för att vinden släcker lågan och gasen fortsätter läcka ut i tältet, dels för brandrisken. Han berättar att tält brunnit ner till följd av gasolyckor.

Två av barnen bor inte i Hal Far utan med vänner i lägenheter utanför huvudstaden Valetta. Lägenheterna är trångbodda, ett av barnen sover på golvet i ettan han bor i tillsammans med två äldre vänner. Ylas berättar att han varit bostadslös under lång tid, då han omväxlande sovit i tältlägret, hangaren eller i kompisars lägenheter. Han har nu en säng i en lägenhet han delar med sex stycken andra.

Ekonomi

Han sa, på engelska, you know rich, and we are... Jag sa, fattiga? Han sa ja, fattiga och log lite uppgivet (2010-05-03 Abdullah).

Alla som återsänds från ett annat EU-land till Malta får det ekonomiska bidraget sänkt med 50 euro, från 130 till 80 euro i månaden. Barnen vittnar om att 80 euro inte räcker till mycket, de har inte råd att åka buss regelbundet, de äter billig mat såsom ris eller pasta och har inte råd att förnya sina dokument (som uppehållstillstånd, arbetstillstånd, ID-kort) eftersom det också kostar pengar. För att ha rätt till bidrag måste barnen registrera sig tre gånger i veckan, måndag, onsdag och fredag. Kön till registreringen är alltid lång och det kan ta upp till fyra timmar att registrera sig. Om de missar att registrera sig en gång dras 30 euro från bidraget, om de missar flera gånger blir de utförsäkrade. Flera av barnen har missat att registrera sig, på grund av exempelvis tillfälliga arbeten, och har fått sitt ekonomiska bidrag samt sin rätt till sängplats, indragen. Barnen beskriver hur deras ekonomiska situation, och att tvånget att registrera sig, gör att de öppna flyktinglägren känns mer som förvar.

För barnen som förlorat rätten till bidrag finns inga andra alternativ till försörjning än att arbeta.

De sitter längs med vägarna i brännande sol och väntar på att en arbetsgivare ska plocka upp dem. Arbetstillfällena finns främst inom byggsektorn, men barnen berättar att det också finns arbete på hotell som städare, eller i fabrik. Flyktinglägren i Hal Far ligger i ett industriområde, och under min vistelse får Abdullah arbete på en närliggande fabrik.

Han beskrev hur han monterade/lödade ihop olika trådar i en airconditioner. Vid ett tillfälle när han tog min hand vände han sina handflator upp, jag såg då att han hade flera skärsår på fingrarna. Han berättade att det var från jobbet, från när han tillverkar airconditioner. Han verkade inte bekymrad över såren, utan mer stolt över att ha ett jobb att referera till (Abdullah 2010-05-09).

Arbete barnen har möjlighet att få är ofta mycket tungt, inom byggsektorn kan de exempelvis handla om ett flytta stora stenblock. Det framkommer i samtalen med barnen att deras kroppsstorlek och unga ålder är till nackdel för dem.

“No work, they say I am a baby” (2010-05-03 Amir).

Efter att barnen återsänts tillbaks till Malta har de försökt att få tillgång till skola genom att ta kontakt med socialarbetarna. Detta har inte gett något resultat. De barnen som saknar arbete har inte råd att lämna Hal Far särskilt ofta och beskriver hur de för det mesta promenerar runt mellan lägren, tittar på TV, eller är i sina tält. Det framkommer under fältstudien att flera barn mår psykiskt dåligt och är mycket uttråkade.

”You can not learn school, not anything” (2010-05-03 Amir).

Rasism

”They treat you like you are a monkey” (Mohammed 2010-05-04).

Under fältstudien framträder rasism som ett återkommande inslag i vardagen. Rasismen finns närvarande när barnen är ute och går, åker buss, besöker ett café, med mera. Barnen säger att arbetsvillkoren för migranter är ovärdiga och rasistiska. Mohammed arbetade sju timmar med att bära tunga stenblock och tjänade femton euro. Abdullah berättar att hans arbetskamrater varje dag säger att han inte hör hemma på Malta, att han är svart och att han borde åka hem. Det barnen varit med om vid sin första ankomst till Malta finns också med dem som en ständig påminnelse om att de inte är önskade i det maltesiska samhället.

I förvaret skrek vakterna ”shut up” om han ville fråga något, och slog honom. Amir säger att tältlägret också är som förvaret, för vad ska de göra? 80 euro räcker inte till att åka bussen så ofta till staden, det finns inga jobb, de bor i tält. Det är som förvaret här också (2010-05-11 Amir).

Enligt barnen är malteser rasister och de har inte någon kontakt med malteser förutom under arbetet

eller med myndighetspersoner. Barnen blir arga och frustrerade över rasismen och anser att Malta inte tillhör Europa eftersom människor i Europa inte behandlas på det sätt som malteser behandlar svarta. Många vita vill inte sitta bredvid svarta, berättar barnen. När barnen åker buss håller de ett säte ledigt innanför sig så att nästa svarta person som går på bussen ska få en sittplats. De går inte ut efter att det blivit mörkt, av rädsla för att bli överfallna och misshandlade på grund av sin hudfärg. Rasismen och det faktum att barnen inte är en del av det maltesiska samhället (annat än som billig och kravlös arbetskraft) sätter således avtryck i deras vardag på flera sätt.

Några av barnen berättar att de åker till områden där det är mycket turister. Då kan de låtsas att de är i Sverige eller att de också är på Malta som turister och de slipper malteserna. Dock beskrivs dessa områden också som en smärtsam påminnelse om begränsningar i deras eget liv:

Att se dom som bara kunde resa överallt, påminde honom att han själv inte alls hade de möjligheterna. Att han var fast här. Han skämtade också om att turisterna kanske skulle tro att "this nigger also was in holiday" (Ahmed 2010-05-12).

Det framkommer i samtal med barnen att de förknippar hela det maltesiska samhället med rasism. Barnen relaterar rasismen till undermåliga arbetsvillkor, dåligt betalt, sitt ovärdiga boende långt från städer där de vita bor, den ekonomiska situation, kontrollen (registreringen och ofriheten i lägren) samt till att de bara får uppehållstillstånd ett år i taget. Under min vistelse ser jag även hur svarta ibland nekas att gå på bussarna och får höra rasistiska skällsord.

När vi står på busshållplatsen åker två bilar förbi, där passagerarna pekar fuck you åt lägret. Ali berättar vad som hänt för Abdullah när han kommer (2010-05-16 Abdullah).

Rasismen är ett vanligt samtalsämne bland migranterna. Som berättelsen ovan illustrerar handlar rasismen i vardagen inte bara den rasism som barnen själva utsätts för. Rasismen barnen upplever uttrycks i summan av alla berättelser som de delar med sina vänner.

Sverige

Boende

Fatimas äldsta pojke, som är 23 år, har flyttat hem igen. Det betyder att det blir mycket trångt. Och Ali berättar att han ser att Fatima är bekymrad, men hon har inte sagt något till honom än (2010-06-03 Ali).

Under fältstudien har barnen flyttat flera gånger mellan olika lägenheter. Periodvis vet inte barnen om de kan bo kvar där de bor, eller var de ska flytta om de måste lämna sitt boende. I barnens berättelser framkommer att de ibland känner sig som en belastning för dem de bor hos. Ofta är det

kontaktpersoner som hjälpt barnen att hitta boende och då barnen inte haft någonstans att bo har de fått bo hemma hos deras kontaktpersoner. Kontaktpersonerna utgörs till stor del av medlemmar i den ideella organisationen Asylgruppen i Malmö, men även av yrkesverksamma personer barnen mött under sin tid som asylsökande, såsom tolkar, boendestödjare och sjukvårdspersonal. Vidare har barnen under perioder bott mycket trångt i lägenheter tillsammans med andra migranter som är i liknande situationer som barnen.

Barnen är generellt hemma mycket, de tittar på film, sover och surfar på internet. När vi träffas sena eftermiddagar är det ofta första gången den dagen barnen går utanför dörren. Den sista tiden av fältstudien bor barnen inneboende hos familjer i lägenheter. De delar rum med en eller flera personer och berättar att de trivs där de bor.

Liv och Eva som de bor hos nu håller på att lära sig lite somaliska. De har ett lexikon med svenska-somaliska (2010-07-07 Ibrahim).

Ali som har haft möjlighet att under bo på ett och samma ställe hela tiden har utvecklat flera rutiner tillsammans med familjen har bor med. Varje dag hjälper han till att laga mat och hjälper barnen med läxorna. Ali berättar att han nu trivs mycket bra med familjen han bor hos.

”Hon är sååå snäll Fatima, hon är som min mamma.” Han berättar också att hon köpt en present till honom. En tröja. Han blev jätteglad, men hade sagt till henne att hon inte skulle ge presenter till honom, hon ger ju redan för mycket (Ali 2010-07-01).

Ali berättar att Fatima sagt att han får bo kvar hos henne så länge han vill. Fatima är ensamstående mamma med flera barn och Ali vill gärna hjälpa till när han kan. Han har försökt ge henne lite pengar för att han får bo där och för maten, men hon vill inte ta emot dem. När fältstudien avslutas har alla barn ett boende de kan få bo i en längre tid och som de inte behöver betala någon hyra för.

Ekonomi

Nu har han kunnat skicka hem pengar två gånger, a 50 dollar varje gång. Hans mamma hade berättat att hans yngsta syster var sjuk, och att de behövde pengar. 50 dollar är mycket pengar i Somalia, och hans mamma har sagt till honom att han är mycket duktig (2010-06-03 Ali).

När Ali först flyttade in hos Fatima hjälpte han hennes barn med läxorna varje kväll. Ali är duktig på matematik och efter en tid kom han i kontakt med andra familjer som också behövde hjälp. Nu hjälper Ali två familjer med deras barns läxor fyra kvällar i veckan. För detta får han lite betalt och han berättar att han hoppas på att få 600 kronor per familj och månad. Ali är det enda av barnen jag mött som jobbar och som får in lite pengar. De andra barnen har inget arbete, och får hjälp med sin ekonomi genom sina kontaktpersoner i Asylgruppen. När de inte har några pengar hör de av sig till

sina kontaktpersoner, som ger dem pengar till mat. Barnen har inte mycket pengar och är helt beroende av hjälpen.

När vi kom utanför så frågade Ibrahim efter Stina, och såg bekymrad ut när han fick reda på att hon skulle komma hem till dom imorgon. Lena frågade om Ibrahim ville Stina något speciellt, om Ibrahim behövde pengar. Ibrahim sa ja, att han och Abdi behövde pengar (2010-07-07 Ibrahim).

Under fältstudien framkommer även att kontaktpersoner i Asylgruppen hjälper till med att ordna datorer till barnen, betalar barnens resor om de åker på utflykt och ordnar så att second hand butiker skänker kläder till barnen. Barnen får ibland även kläder från kompisar som har uppehållstillstånd. När skolan slutar och sommarlovet börjar berättar Ali att han, nu när han har mer tid, hoppas på att få mer arbete. Han vill skicka hem mer pengar till sin mamma i Mogadishu.

De andra barnen har inte något arbete, de ser frågande på mig när jag frågar om de sökt något arbete över sommaren. Barnen berättar att deras kompisar, som har uppehållstillstånd i Sverige fått sommarjobb i parker, på dagis eller på ICA.

Som vilken tonåringen som helst...fast ändå inte

Mostafa tog sig för pannan och sa, också här, utslag, det är konstigt, det har kommit så många fler. Lena och jag berättade att det var finnar han hade fått i pannan. Helt normalt för en 16-åring. Lena sa att hon också hade haft mycket finnar i pannan när hon var 16 och att det skulle gå över (2010-07-05 Mostafa).

Fragment av barnens vardag skiljer sig inte från vilken tonåring som helst i Sverige. Barnen lyssnar på musik, försover sig, kollar på you tube och har 300 vänner på face book. De är måna om sitt utseende, spanar på tjejer, vill ha stora muskler och snygga kläder.

När barnen avvek flyttade de från sitt transitboende, samt lämnade sin skola. Det dröjde flera månader innan barnen kunde börja skolan igen. Under dessa månader var det svårt att få någon rutin på vardagen, barnen sov ofta hela dagarna och var vakna på nätterna. Enligt barnkonventionen artikel 28 har alla barn inom ett lands jurisdiktion rätt att gå i skolan, utan åtskillnad beroende på legal status (se artikel 2, barnkonventionen). Att det ändå görs åtskillnad mellan barn och barn i Sverige kan illustreras av följande berättelse.

Gunilla berättade att hon inte kunde garantera något, men att de nog skulle få gå i skolan fram till sommaren. När skolan börjar till hösten vet hon inte om det finns plats för dem. Hon upprepade ett antal gånger att de som hade sina ”papers in order, they come first. They who has legal permission to stay, they come first”. När hon sa det så blev jag så arg och ledsen. Jag såg på Ali som vill så

gärna, som läser svenska on-line på internet hemma, som är positiv till allt, och som får höra av henne att han hamnar längst ner på listan. Ali tittade ner och sa ”jag förstår” (2010-04-22 Ali).

I denna berättelse blir skolan inte en rättighet utan snarare en nåd. Under sommaren försvinner den rutinen barnen haft i och med skolan under de sista vårmånaderna. När jag träffar barnen efter jag kommit hem från Malta berättar de att de ska få fortsätta gå i skolan till hösten.

Han sa att han saknade skolan mycket. Skolan är allt. Han skulle alltid vilja vara i skolan berättar han. Skolan är så bra. Men nu är det bara två månaders uppehåll som tur är, sa Ali, i mitten av augusti ska han börja igen (Ali 2010-06-20).

Att skolan är viktig och en central del av vardagen har också betonats i andra studier med asylsökande barn (Andersson m. fl. 2010: 191-194). I fältstudien framkommer att barnen har sämre förutsättningar än andra barn även när det gäller andra delar av deras vardag. De kan inte vara med i fotbollslag som spelar i en serie, eftersom de då måste ha ett fullständigt personnummer. Utan personnummer kan barnen inte heller ha ett bibliotekskort.

Under sommaren tittar barnen på fotbolls-VM, åker på utflykt tillsammans med sina kontaktpersoner, åker på sommarläger speciellt anordnat för barn som lever under avvisningshot, går på musikuppträdanden, spelar fotboll och volleyboll. Mycket av de aktiviteter som barnen gör i vardagen är beroende på deras kontaktpersoner, både gällande ekonomi samt att kontaktpersonerna genom sina nätverk hittar aktiviteter som fungerar för barnen (exempelvis sommarlägret). Genom kontaktpersonerna och barnens egna nätverk får barnen tillgång till delar av det liv de levde innan de avvek, såsom bostad, skola och fritidsaktiviteter.

Att barnen inte lever under samma villkor som andra barn märks även i hur de rör sig i staden. De rör sig inom ett mycket begränsat område och berättar att de helst går på cykel- och gångvägar eftersom det där inte kommer några polisbilar. Ali berättar att han inte vill använda sin cykel eftersom han inte har några papper på att han äger den. Han har fått cykeln av en kompis och berättar att han sett hur många blivit stannade av polis och att polisen då velat se papper på att de äger sin cykel. Eftersom det kostar pengar att åka buss promenerar barnen alltid när de ska någonstans. Barnen berättar även att de inte går ute sent på kvällarna av rädsla för att bli stannade av polis. Att rädslan är befogad blir påtagligt kvällen då Mostafa blir gripen. Polisen trodde att Mostafa stal en cykel, men det var hans eget lås som kärvade. Efter en natt i häktet släpps Mostafa, men får anmälningsplikt till polisen tre gånger i veckan. Han fortsätter att gå till skolan som vanligt och polisen lovar att han inte ska avvisas utan förvarning, att han ska få säga hej då till sina vänner. En onsdag då han anmäler sig omringas han av cirka tio poliser som sätter handfängsel på honom. Han får tillbringa natten i förvaret, Migrationsverkets låsta enhet, och avvisas till Malta dagen efter,

utan att ha fått träffa sina vänner.

Strategier inom ramen för ett begränsat handlingsutrymme

Oro och att tänka för mycket är något barnen ofta återkommer till, både i Sverige och på Malta. De har liknande strategier i hur de hanterar en vardag där osäkerhet, oro och ovisshet utgör centrala komponenter. Trots att barnens villkor i vardagen skiljer sig åt, är deras strategier för att hantera ett begränsat handlingsutrymme likartade.

Att inte tänka för mycket

Han berättar att han har bestämt sig för att glömma. I Sverige hade en personal, som även var hans vän sagt till honom, du är ung, du kanske lever till du är 100 år. Nu är du 15 år, vad blir 100-15, 85 år, det är lång tid att bara tänka och oroa sig. (...) Han har bestämt sig för att glömma och tänker på rådet hans personal gett honom. Han glömmet dock även andra saker och berättar att han ofta förlägger eller tappar bort saker (2010-05-11 Amir).

Att förtränga det som varit, ens nuvarande situation och oron inför framtiden är krävande. För Amir leder det till att han blir förvirrad i vardagen. Barnen berättar att de när de fick sitt besked om att de skulle överföras till Malta tänkte mycket och varken kunde sova eller äta. Ali berättar att han blev inlagd på Barn och Ungdomspsykiatri (BUP) och fick träffa en psykolog. För psykologen hade han berättat allt och hon hade lyssnat och hjälpt honom mycket. Hon hade, precis som Amirs personal, sagt att Ali inte skulle tänka så mycket. Att det var viktigt att sova, att gå upp på morgonen och äta på regelbundna tider för att få vardagen att fungera. Barnen vill inte tänka för mycket på sin situation, de mår sämre när de tänker och det är svårt att tänka på problem som inte har en snar lösning. Barnen mår även mycket dåligt när de minns saker de varit med om under flykten och i hemlandet.

”I think too much, many of my family die.” Mohammed berättar att han inte kan sova, han sover kanske 2, 3 timmar varje natt (2010-05-04 Mohammed).

Under fältstudien framkommer att barnens hälsa påverkas av att de är oroliga, tänker mycket och har ångest. Barnen har svårt att sova, har magsmärter, magkatarr, samt återkommande huvudvärk och migrän. De är medvetna om att deras hälsotillstånd förvärras när de oroar sig och de har flera olika strategier för att inte tänka. Amir har bestämt sig för att sluta grubbla. Flera av barnen har dock svårare att stänga av, och de strävar efter att ha så mycket aktivitet så möjligt för att distrahera tankarna.

Under tiden han väntar vill han skapa sig ett så bra liv som möjligt i Sverige, lära sig svenska, och göra saker för att slippa tänka. Jag sa att han hade ett ”strong mind” och han höll med. ”Yeah I have a strong mind” (2010-04-25 Ali).

Skolan ger barnen i Sverige rutin i vardagen och hjälper dem att inte tänka på sin situation. Barnen på Malta berättar att de gått i skolan under tiden de varit i Sverige och att de gjort många roliga fritidsaktiviteter tillsammans med gode män och personal på boenden. På Malta får barnen inte gå skolan, istället blir arbete ett sätt att komma bort från sina tankar. Även då barnen arbetar långa dagar, med dålig lön och undermåliga arbetsvillkor, tycker de att det är skönt att ha något att göra.

Han sa att han gillade att jobba, han ville jobba mycket. Han ville gärna ha aktivitet, annars tänker han för mycket (2010-05-09 Ylas).

Ylas arbetar med att sortera sopor och måste resa långt till arbetet. Han går upp 05.00 och är hemma igen 19.00 fyra dagar i veckan. När han inte arbetar berättar Ylas att han gillar att lägga pussel, då kan han fokusera sina tankar på ett hanterbart problem. Under fältstudien framkommer att barnen gärna vill ha aktivitet. Barnen berättar att de går långa promenader, spelar fotboll, tränar och tittar på TV.

Min närvaro i barnens vardag har under fältstudien också blivit en form av aktivitet. Jag har blivit både en person att prata med och en person att göra saker tillsammans med. Barnen i Sverige har följt med mig till boxningsklubben där jag tränar och fått möjlighet att träna gratis. Ali, som älskar att spela fotboll, introducerades genom mig till ett fotbollslag som han sedan själv kunde gå och träna med en till två gånger i veckan.

På Malta har utrymmet för liknande aktiviteter varit mer begränsat och tillsammans med barnen har aktiviteterna exempelvis inneburit att dricka te eller promenera tillsammans. Det framkommer dock att detta också är betydelsefullt i en mycket begränsad vardag.

När vi gick tillbaka sa Abdullah att han var glad när han promenerade med mig. Kanske är min närvaro här ett önskat avbrott i en svår situation. Abdullah säger att han tycker att det är jätteroligt att prata svenska med mig. Jag tycker att det verkar vara en strategi, att umgås så mycket, att försöka få så mycket tid som möjligt att gå utan att tänka på sin situation (2010-05-03 Abdullah).

Detaljer blir i kombination med aktiviteter i vardagen strategier för att inte tänka. I barnens kamp för att distraheras från sina tankar, samt för att underlätta vardagen framstår vännerna som en viktig del.

Vännerna, den nya familjen

Jag träffade Ahmed, han mådde jättedåligt. Han hade inte kunnat sova förrän efter 04.00 i natt. Han hade inte kunnat slappna av och kroppen var spänd, så han hade gått ut och gått efter klockan 00.00. [Hans vän] Jamal hade ringt och varit orolig och gått ut och mött upp honom. De hade suttit och pratat länge. Ahmed sa att Jamal var bra, att han hjälpte honom (2010-05-10 Ahmed).

För barnen som har lämnat sin familj blir vännerna den nya tryggheten. Det är med dem som barnen gått igenom många av svårigheterna längs med flykten, och vännerna är ett stort stöd i vardagen. Vännerna är ofta personer i liknande situation som barnen själva och tillsammans bildar de nätverk för att skydda och hjälpa varandra. Att ha många vänner blir en strategi i barnens vardag där andra sociala skyddsnät saknas. I Sverige blir vännerna även ett nätverk och en väg till delar av den värld som barnen som avvisningshotade stängs ute från. Från personer i barnens närhet, som utifrån barnens frågor tar reda på information om deras situation och möjligheter, får barnen mycket stöd och hjälp. Barnen på Malta berättar även om hur många vänner de har i Sverige. I relation till livet på Malta framställs livet som asylsökande i Sverige som en perfekt tillvaro, där barnen varit omgivna av snälla personer, gode män och personal vilka stöttat och hjälpt dem.

Genom vänner försöker barnen hitta sätt att försörja sig. På Malta är vännerna en nödvändig del för att överleva vardagen och fungerar som ett skyddsnät när barnen av olika anledningar fått bidrag och sängplats indraget (se vardagens villkor). Vännerna ger barnen mat och erbjuder sängplats när de inte har någonstans att sova. I en vardag fylld av begränsningar av barnens handlingsutrymme framkommer en gränslös solidaritet.

”Money is just rubbish, one day you have, you share, the other day, you don’t have, your brothers will help you” (2010-05-02 Ahmed).

Vännerna är även viktigt för hur barnen organiserar sig i vardagen. De delar in sig i matlag, gör scheman över vem som får tillgång till kokplattorna först och över vilka det är som är städansvariga varje vecka. Tillsammans hjälps de även åt för att undvika problem och bråk i tältlägret.

När det är bråk i tältet berättar Amir att han brukar gå därifrån och komma tillbaka efter en eller två timmar, och att han under de timmarna han är borta brukar sitta och prata och skoja med sina två kompisar. (2010-05-11 Amir).

Humor är en viktigt för att klara livet på flykt, i flyktingläger eller som avvisningshotad. Barnen berättar att de i alla möjliga situationer under flyktens olika moment, försöker skämta och skoja, hitta på spel och lekar samt dela med sig av fina barndomsminnen.

Han hade mycket ångest, och många tankar. För att slippa tänka sa han att vi skulle göra som han hade berättat om att de brukade göra när de var i Libyen. Han försökte översätta några skämt till engelska. Det funkade sådär. Sen försökte jag översätta några svenska skämt, men det gick verkligen inte fram. Han sa, finnish? när jag hade varit tyst ett tag, efter jag kommit till poängen. Och så skrattade vi i alla fall, så det var bra (Ahmed 2010-05-05).

Att skämta och umgås med vännerna är en strategi som jag i berättelsen ovan fick vara en del av. På detta sätt skapar barnen ett utrymme inom vilket de kan få glömma sin situation en stund. Att i stunder av ångest vara medveten om hur man ska ta sig ur den samt ha styrkan att genomföra detta, som i berättelsen ovan, vittnar om vilka resurser barnen som individer besitter. I relation till barnen i Sverige glömmar jag också ibland deras situation, då de tillsammans med vänner är som vilket barn i Sverige som helst.

Jag ringde Ibrahim vid 17-18 tiden, då var han med två kompisar i en park. Jag hör hur de skrattar och skojar i bakgrunden. Ibrahim säger att de snart ska gå och kolla på fotbollen. Vi bestämmer möte kl 19 (2010-07-07 Ibrahim).

Dock har inte alla barn dessa resurser. En del mår sämre och klarar inte att stänga av sina tankar i samma utsträckning.

Jag frågade vad han gjorde för att kunna slappna av från sina tankar. Han sa att på Malta fanns ”no enjoy, no relax, just go and sleep, go and sleep” (2010-05-07 Mohammed).

Framtiden

Ylas berättar att han gärna vill läsa vid universitet, till läkare eller advokat. Jag frågar varför just dessa yrken. Ylas säger att han alltid velat bli advokat sedan han var liten och att han vill bli doktor för att kunna hjälpa människor (2010-05-15 Ylas).

I barnens berättelser framkommer hur de fortfarande har hopp och drömmar om framtiden, vardagens begränsningar till trots. Flera av barnens drömyrken handlar om att hjälpa människor. Under fältstudien framkommer även berättelser om att starta en egen familj och ett eget hem.

Barnen berättar också om förlorade drömmar. Om hur de efter flykten från sitt hemland drömt att få fortsätta skolan, eller att gifta sig med sin flickvän därhemma, men hur de efter flera år på flykt kommer längre och längre från de drömmarna. Planerna för den närmsta tiden är långt mer begränsade av vardagens villkor.

Ibrahim vet att ett dublinbeslut går ut efter 18 månader, han sa att han hade cirka 8 månader kvar nu. Det gick bra att vänta, sedan skulle han söka igen. Karin hade berättat detta för honom. Karin är socialsekreterare och kan allt om Dublin berättar Ibrahim (2010-06-29 Ibrahim).

Barnen på Malta har inte tillgång till resursstarka personer som kan berätta om systemet och möjligheterna för dem, men det framkommer under våra samtal att barnen under sin tid på flykt lärt sig genom de hinder de mött på vägen.

Det enda han vill är att komma tillbaka till Sverige, han vill ingen annanstans. Jag frågade hur han tänkte då, skulle han gå till Migrationsverket? Han sa nej, verkligen inte. Innan han kom till Sverige visste han inte vad han var, men nu säger han "I am Dublin". Han tänkte inte göra om samma misstag två gånger, och verkade nästan tycka att min fråga var dum. Han frågade mig om jag inte visste reglerna i Sverige, jag sa jo, jag kan ju inte alla men Dublin kan jag. Han frågade om jag visste något om flickvän och anknytning. Han sa att han trodde att om man får flickvän i Sverige, och ansöker på anknytning till henne så försvinner Dublin, man är inte längre Dublin (2010-05-09 Abdullah).

Berättelsen ovan är ett exempel på hur ett beslut om överföring till Malta blir en stor del av barnens identitet. "I am Dublin" säger Abdullah, och strävar efter att bli av med Dublinstämpeln genom anknytning. Barnen kategoriseras som Dublinärende då deras fingeravtryck hittas i EU:s gemensamma register, Eurodac, och att vara Dublin är således en del av barnens kropp. Deras fingeravtryck blir deras fiende.

Han sa att han hade två chanser, antingen försöka komma tillbaka till Sverige genom anknytning eller att han skulle skada sin fingrar så att avtrycken inte blev desamma. Det tredje alternativet var resettlement¹¹, och då tills vidare stanna kvar på Malta, men detta skulle ta mycket lång tid och Ahmed säger att han kommer bli galen om han tvingas vara kvar på Malta (2010-05-18 Ahmed).

På Malta ser barnen ingen framtid. Deras tankar om framtiden handlar om att hitta ett sätt att ta sig bort från Malta, helst till Sverige. För barnen i Sverige, däremot, handlar Dublinbeslutet inte om att ta sig från Malta utan om att stanna kvar i Sverige. Det viktigaste för barnen i Sverige respektive på Malta är dock att få uppehållstillstånd i ett land som ger dem respekt för grundläggande rättigheter och möjlighet att bygga en framtid.

Han hade tagit ett beslut när han åkte från Malta, han skulle aldrig mer återvända dit. Han säger att han hellre försöker leva utan papper i Sverige i några år, för att sedan kanske försöka ta sig till

¹¹ Resettlement programs är finansierat av UNHCR och syftar till att omplacera migranter med uppehållstillstånd på Malta till andra länder i EU eller till USA. Processerna för att bli uttagen till omplacering är långa och platserna är få.

något annat land. Han vill helst tillbaka till Somalia. Han tänkte sig att inom sex-sju år så kanske det finns en chans för honom att återvända dit (2010-04-29 Ali).

I relation till att stanna på Malta, eller leva under hot om avvisning en längre tid vill barnen återvända till Somalia. Mohammed säger att han hellre dör av kriget i Somalia, tillsammans med sin familj, än att långsamt dö i ensamhet på Malta. Hemlandet finns ofta närvarande i tankar om framtiden.

Ali och Mostafa pratar framtid. Mostafa trodde att de fortfarande skulle vara krig år 2022 i Somalia. Han lät uppgiven och sa att om de hade hållt på och krigat i snart 20 år nu så skulle de knappast sluta. Ali trodde att kriget skulle ta slut och att han 2022 skulle vara hemma igen i Somalia. Han blev lite störd över att Mostafa var så pessimistisk (2010-07-03 Ali och Mostafa).

Barnens tankar om framtiden skiljer sig inte påtagligt mellan Sverige och Malta, utan beror mycket på barnets mående. Vissa dagar berättar de om drömmar om utbildning och om uppehållstillstånd, andra dagar är de mer uppgiva som Mostafa i berättelsen ovan.

9. Slutdiskussion

I föregående kapitel redovisades likheter och skillnader i barnens berättelser från Sverige respektive Malta. Kapitlet visar att barnens bakgrund, som till stor del är gemensam, alltid är närvarande i deras vardag. Barnen har även liknande strategier för att hantera sitt begränsade handlingsutrymme. Dock skiljer sig levnadsvillkoren mellan Sverige och Malta. Även om barnen har uppehållstillstånd och således legal status på Malta, är villkoren svårare där än att leva som avvisningshotad i Sverige. En orsak till detta är rasismen på Malta. I barnens berättelser framkommer att rasism inte är en enskild händelse eller ett enskilt övergrepp, utan en kombination av ovärdiga levnadsvillkor och summan av alla händelser och övergrepp vilka barnen själva varit utsatta för, blivit vittne till eller fått återberättat för sig. Det är i detta barnen grundar sin ilska, frustration, samt rädsla för rasismen, och det är denna summa av rasistiska strukturer och enskilda händelser som barnen agerar utifrån i sin vardag.

Barnen i Sverige benämner inte sin situation som en konsekvens av rasism, men i berättelserna framkommer att levnadsvillkoren på Malta respektive i Sverige är skilda symtom av samma sjukdom. I Sverige utestängs barnen från allt det som tillkommer barn med tillstånd att vara i Sverige: en självklar rätt till skolgång, bostad och försörjning. Barnens gemensamma erfarenheter karaktäriseras således av utestängning och av att de inte får sina rättigheter tillgodosedda. Ur ett intersektionellt perspektiv framträder en gemensam ideologi grundad i nationalstatens

rasistiska/nationalistiska utestängning av människor på grund av deras födelseland och hudfärg. På Malta uttrycks denna ideologi i levnadsvillkor, verbala och fysiska kränkningar, samt i att barnen enbart får tillfälliga uppehållstillstånd. Barnen i Sverige kan i sin vardag, genom hjälp från sina kontaktpersoner, åtnjuta fragment av den välfärdsstat Sverige säger sig vara. De får dock erfara att detta inte är deras rätt, utan en *nåd*, vilket blir tydligt i exemplet om skolan där Birgitta säger till Ali att "they who have legal permission to stay, they come first". Denna nåd i kombination med barnens villkor i vardagen, vilka till stor del är beroende av välgörenhet, synliggör barnens underordnade position.

Inom ramen för ett begränsat handlingsutrymme synliggör det intersektionella perspektivet att barnen besitter en enorm styrka. Barnen organiserar sin vardag med vänner, att umgås och skämta skapar andningshål där barnen hjälps åt att inte bli galna av oro och ångest. Det handlar till mångt och mycket om att behålla sin mänsklighet under omänskliga förhållanden, ur vilket en gränslös solidaritet framträder. Detta är viktigt att lyfta fram, dels för att bilden av flyktingbarn som enbart offer nyanseras, dels för att synliggörandet av barnens kamp för värdiga levnadsvillkor och ett liv med framtidsutsikter lyfter fram motstånd mot EU:s flyktingpolitik. Motståndet i barnens berättelser bidrar till att blottlägga maktstrukturer på vilka EU:s flyktingpolitik vilar.

Under fältstudien har jag blivit en aktivitet i barnens liv. Initiativen till olika aktiviteter har kommit från både barnen och mig och vi har på det sättet *tillsammans* skapat utrymmen och stärkande detaljer i vardagen. Att jag fått möjlighet att vara en del av och uppleva effekten av barnens strategier har bidragit till en fördjupad kunskap om dessa. Som diskuterades i avsnittet om att ge röst åt barn är en kritisk granskning av representation viktig. Det är möjligt att jag mött ovanligt resursstarka barn. Detta eftersom barnen haft tillgång till ett nätverk genom asylgruppen, vilket många barn som lever under hot om avvisning inte har. Barnen på Malta och i Sverige har själva valt vilka delar de velat visa och berätta om. Dessa har jag sedan systematiserat och analyserat. Uppsatsen gör således inte anspråk på att ge en heltäckande bild. Barnens delaktighet och att de själva valt vad de velat visa för mig ska ses som ett sätt att skapa utrymme för barnen att berätta sin egen historia.

I barnens berättelser framträder en samstämmig bild av EU:s flyktingpolitik, närmare bestämt *harmoniseringen* av EU:s flyktingpolitik. Istället för att lyssna till barnens berättelser om de erfarenheter de bär med sig från Malta utgår svenska myndigheter från Dublinförordningens antagande att EU:s länder har gemensam standard gällande mottagningsvillkor, och en rättssäker asylprövning. Det framkommer således att strävan efter att harmonisera EU:s flyktingpolitik sker på bekostnad av barnens rättigheter, på bekostnad av mänskliga rättigheter. I harmoniseringsarbetet är

barns rätt att höras en grundläggande rättighet som inte kan förhandlas bort. Den undanskymda roll barnens berättelser i nuläget ges visar på behovet av att ge barns röst en mer framträdande plats i diskussionen om konsekvenserna av EU:s flyktingpolitik.

10. Efterord – ett liv på flykt

Väl tillbaka till Sverige har jag kontakt med barnen via facebook. Mohammed skriver att hans släkting i Kenya gett honom pengar till en biljett till Etiopien, därifrån ska han åka buss till Somalia. Vi håller kontakten via facebook och jag får veta att Mohammed kommer fram till Mogadishu men att hans bror blivit dödad, samt att resten av hans familj flytt. Mohammed blir fängslad av al-Shabaab¹², men släpps med kravet att han måste strida tillsammans med dem. Mohammed lyckas fly igen. Denna gång till Italien. Från Italien försöker Mohammed ta sig till Sverige men blir gripen av italiensk polis och tillbakaskickad till Malta.

Mohammeds berättelse är ett exempel på att Malta inte är en slutdestination, utan ytterligare en plats som barnen flyr från. Berättelsen illustrerar hur barnen är mitt i en berättelse utan tidsbestämt slut eller snar lösning.

¹² Al-Shabaab är en militant islamistisk organisation som i dagsläget kontrollerar stora delar av Somalias territorium.

11. Litteraturlista

- Andersson E, Hans, Ascher, Henry, Björnberg, Ulla, Eastmond, Marita (2010) *Mellan det förflutna och framtiden, Asylsökande barns välfärd, hälsa och välbefinnande*, Göteborg: Centrum för Europaforskning
Dublinförordningen
- De los Reyes, Paulina, Mulinari, Diana (2005) *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.
- Eastmond, Marita (2007) "Stories as Lived Experience: Narratives in Forced Migration Research" *Journal of Refugee Studies* Vol 20 (2) 248-264.
- European Migration Network (2009) Mottagningsrutiner, återvändande och integrationsåtgärder, statistik, Barn utan legal vårdnadshavare – en jämförande EU studie.
- FN:s konvention om barnets rättigheter
- FN:s Barnrättskommitté General Comment No. 6 2005
- Generaldirektörens riktlinjer avseende tillämpningen av Dublinförordningen i förhållande till Grekland 2008-05-06, Migrationsverket GD 31/2008
- Hansen, Peo (2008) *EU:s Migrationspolitik under 50 år, Ett integrerat perspektiv på en motsägelsefull utveckling*. Malmö: Studentlitteratur.
- James, Allison (2007) "Giving Voice to Children's Voices: Practices and Problems, Pitfalls and Potentials" *American Anthropologist* Vol 109 (2) 261-271.
- Lijphart, Arend (1971) "Comparative Politics and Comparative Method." *The American Science Review* Vol 65 (3) 682-693.
- Lundberg, Anna (2010) "Kritisk-utopisk aktionsforskning" i Broomé, Fryklund (red) *IMER möjligheter och gränser, en festskrift till Björn Fryklund* Malmö : Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM), Malmö university.
- Lundberg, Anna (2009) *Principen om barnets bästa i asylprocessen – ett konstruktivt verktyg eller kejsarens nya kläder?* Malmö: Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM)
- Madison, D. Soyini (2005) *Critical Ethnography*. USA: Sage Publications.
- McCall, Leslie (2005) "The complexity of intersectionality" *Journal of Women and Culture in Society* Vol 30 (3) 1771-1800
- Nielsen Aagaard, Kurt, Nielsen Steen, Birger (2005) "Psykologiske og pædagogiske metoder

Kvalitative og kvantitative forskningsmetoder i praksis” i Bechman Jensen, Chrtisensen (red) *Psykologiske och pedagogiske metoder, Kvalitative og kvantitative forskningsmetoder i praksis* Roskilde Universitetsforlag: Samfundslitteratur.

Nilsson, Eva (2007) *Barn i rättens gränsland: om barnperspektiv vid prövning av uppehållstillstånd*. Umeå: Umeå Universitet

O’Connell Davidson, Julia, Farrow, Caitlin (2007) *Child migration and the construction of vulnerability*. Save the Children Sweden

Sayad, Abdelmalek (2008) ”Invandringen och statstänkandet” *Fronesis* nr 27, 152-168.

Schiratzki, Johanna (2005) *Barnrättens grunder*. Lund: Studentlitteratur

SOU 2006:37 Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet

Simon I., Roger, Dippo, Donald (1986) ”On Critical Ethnographic Work”, *Anthropology & Education Quarterly* 17 (4): 195-202.

Statistik gällande Dublinförordningen och ensamkommande barn från Migrationsverkets presstjänst
2010-08-11